

אחדות

XXX. ÉVFOLYAM, 131. SZÁM • 2020. JÚNIUS • 500 Ft
5780. SZIVÁN • ב"ה • סיון תש"פ

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

HUSZONHAT ÉVE HUNYT EL A REBBE

*A Chábád
mozgalom
újjászületése*

*A Rebbe
titkársága*

Chábád a járványban

**FEKETE ESKÜVŐK
A RABBINIKUS
IRODALOMBAN**

ANTISZEMITA SZERVEZET-E A BLACK LIVES MATTER?

Seres László publicisztikája



KEDVES OLVASÓ!

A pillangóhatás elméletet Edward Norton Lorenz amerikai matematikus, meteorológus, a kaoszelmélet egyik megalkotója fogalmazta meg. Az elnevezés egy 1979 decemberében tartott előadásának címéből született: „Előrejelezhetőség: képes-e egy pillangó braziliai szárnycsapása Texasban tornádót kiváltani?”. A válasza az volt: képes. És ezzel megszületett a pillangóhatás kifejezés és annak roppant népszerű alapézise.

Menáchem Mendel Schneerson rabbiról, a lubavicsi haszidok hetedik rebbjéről rengeteg olyan történetet ismerünk, amiben egyetlen szavával indított el tornádó erősségű változásokat a világban. Küldötteivel, micva-kampányaival, mélyértelmű tanácsaival éppúgy hatással volt a világ, mint az egyének életére. A Rebbe hatott a küldötteire, a küldöttei hatnak a közösségekre, a közösségek tagjai hatnak a társadalomra és így tovább. A New Yorkban meglebbenő pillangószárny Európában, Ázsiában vagy éppen Dél-Afrikában kavart frissítő szelet.

Yudi Dukes egyike volt azoknak, akik ennek a szélnek a szárnyán érkeztek a '90-es évek végén, a 2000-es évek elején Budapestre jesiva diáknak és a közösséget segítő küldöttnek. Hihetetlenül sok emberre volt hatással egy éves itt-tartózkodása alatt: mosolygós, segítőkész személyiséggel mindenkinek belepopta magát a szívébe. A magyar felmenőkkel rendelkező fiatal ember a nyelvet is megtanulta, hogy minél inkább megismerje a közösséget. Most, amikor ezeket a sorokat írom, a 38 esztendőes Dukes rabbi, a hatgyermekes édesapa, egy világszerte népszerű oktatási projekt elhivatott vezetője, tizedik hete fekszik egy New York-i kórház intenzív osztályán, gépekre kötve, az életéért küzdve, miután ledöntötte lábáról a koronavírus.

Felesége, a többszörösen díjazott zeneszerző és zongorista, Sarah Spangenthal Dukes a közösségi médián keresztül tájékoztatja férje állapotáról követőit, példaértékű hitről és lenyűgöző lelkierőről téve tanúbizonyságot minden egyes napon. Sarah arra kérte az embereket, vállaljanak magukra egy-egy micvát férje felgyógyulásáért és azok, akik eddig nem tették, rakjanak naponta tfilint legalább addig, amíg Yudi is újra meg nem tudja tenni ezt. És ekkor megrebbent a pillangószárny: Yudi Dukes rabbi öntudatlanul is, élet és halál között lebegve is hatással volt a világra, emberek százai erősítették meg vallási elhivatottságukat az ő felgyógyulásáért. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az alábbi történet, amit szintén Sarah osztott meg a Facebookon. A Dukes család ismerőse kapcsolatba került egy dél-afrikai zsidó kereskedővel, és arra kérte, rakjon tfilint. Mire a férfi elmondta neki, hogy hosszú kihagyás után immár újra nap mint nap felveszi az imaszíjakat, amióta hallott egy amerikai rabbiról, aki a koronavírus következtében lélegeztetőgépen van, és akinek a felesége arra kérte az embereket, tegyenek tfilint a férje helyett is...

Kívánjuk, hogy Chájim Snéur Zálmán Jehudá ben Hinda Jocheved mihamarabb gyógyuljon fel teljesen, hogy feleségével együtt élvezhesse a micvák „tornádóját”, amit együtt kavartak!

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

Steiner Zsófia
főszerkesztő



HUSZONHAT ÉVE
HUNYT EL A REBBE
„Nem tudok
magánemberként
viselkedni. Csak azért,
mert én beteg vagyok,
nem várhat sok száz
vagy ezer ember,
nem állhat meg az élet.”



6. oldal

BORÍTÓ

*A Rebbe munkába
indul*

Forrás: JEM

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruach rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!



16. oldal

FEKETE ESKÜVŐK
A RABBINIKUS IRODALOMBAN
„Bár hászid mesterek is vezettek
ilyen esküvőket, ez mégsem egy
kifejezetten haszid gyökerű szokás,
hanem egy főleg Kelet-Európában
általános elterjedt gyakorlat.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
A pillangóhatás
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Mivel ünnepejük
a születésnapunkat?

HOHMECOLÓ

- 61 Huszonhat éve hunyt el
a Rebbe
- 61 Aki új életet lehel
a Chábád mozgalomba
Megyeri András Jonatán írása
- 101 A lubavicsi világ központja: hogy
zajlott a munka a 770-ben?
Steiner Zsófia interjúja
- 141 Segítség minden formában
A Chábád mozgalom
munkája járvány idején
Chana Deutsch írása

JIDDISKÁJT

- 161 Fekete esküvők a rabbinikus
irodalomban
Oberlander Báruach rabbi írása
- 201 Imádságok a járvány idején 2. rész
Chana Deutsch írása



24. oldal

AZ VOLT A LEGFONTOSABB
ÜZENETÜNK, HOGY SENKI
NEM MARAD EGYEDÜL
„Volt kapacitásunk
az új kihívások teljesítésére,
örültünk, hogy dolgozhattunk
és egyben segíthettünk is.”

KILE

- 221 Három dologra tanított minket
a járvány
Beszélgetés Myers Mendy
rabbival és feleségével, Tziviával,
a Cháj Galéria vezetőjével
Tuna Judit írása
- 241 Az volt a legfontosabb
üzenetünk, hogy senki
nem marad egyedül
Beszélgetés Erdős Judittal,
az Óbudai zsinagóga
operatív vezetőjével
- 261 Az emberszeretet „Lajtába öntve”
A pesti Hevra Kadisa
Amerikai úti intézményei 1. rész
Cseh Viktor írása

MISPÓHE

- 291 A lila szakácskönyv,
ami megváltoztatta
a kóser konyhákat

ÉCESZGÉBER

- 321 Antiszemita szervezet-e
a Black Lives Matter?
Seres László írása
- 341 A csodálatos tűzoltás – mese

MÁR KÓSER HÚS IS ELÉRHETŐ DUBAJBAN



Dubaj apró, de egyre aktívabb zsidó közössége először jutott legálisan kóser húshoz. A Sávuot előtt érkezett szállítmány hat hétre lesz elegendő. A közösség 2008-as megalapítása óta vigyáz arra, hogy ne nagyon hívja fel magára a figyelmet, még honlapjuk sincs. A zsinagógát rejtő villa pontos címét pedig csak annak árulják el, akinek alaposan utánanézték.

„Eddig olyanok voltunk, mint a partizánok. Mindenki megtalálta a megoldást, hogy valahogy kóser húst szerezzen be magának... most már, Istennek hála, megváltozott a helyzet. Ezért több zsidót is köszönet illet, de érthető okokból a nevüket nem szívesen hoznák nyilvánosságra” – mondta a helyi közösség egyik tagja. Az Egyesült Arab Emírátságok nyitása a judaizmus felé összefüggésben állhat azzal, hogy a közös iráni fenyegetés miatt egyre erősebbé válik az Öböl menti ország és Izrael kapcsolata.

RÁMI LÉVI EGYMILLIÓ SÉKEL ÉRTÉKBEN AJÁNDÉKOZOTT TFLINEKET EURÓPAI ZSIDÓKNAK

Az egyik legnagyobb izraeli élelmiszerárúház-lánc tulajdonosa és egyben névadója, Rámi Lévi több száz pár tflint (imaszíjat) adományoz olyan, Európában élő zsidók számára, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy tflint vásároljanak.



Minden olyan zsidó jelentkezhet a közössége rabbiján keresztül a programba, akinek nincsen tflinje, illetve tálesza. Az adomány összértéke egymillió sékel. A feltételek között az a kitétel is szerepel, hogy az ilyen módon tflinhez jutóknak minden nap fel kell raknia azt.

Az üzletember Aryeh Goldberg rabbi, az európai Rabbini Központ elnökének felkérésére csatlakozott a kampányhoz. A projektet a néhai Benjamin Wolff rabbi emlékére indították. A németországi Hannover rabbija és Chábád küldöttje másfél hónappal ezelőtt halt meg koronavírus-fertőzés következtében.

AUSCHWITZI RABOK ELREJTETT TÁRGYAIRA BUKKANTAK A TÁBOR FELÚJÍTÁSA KÖZBEN

Akanalakat, villákat, késeket, ollókat, kampókat, cipésszerszámokat és egyéb tárgyakat a koncentrációs tábor renoválása közben fedezték fel. A felfedezés-



ről az osztrák A Nemzeti Szocializmus Áldozatainak Nemzeti Alapítványa szervezet számolt be, mely egy közelgő kiállítás miatt végeztetett felújítási munkákat a főtáborban található blokkban.

„Ezeket az örök elöl rejtgetett tárgyakat használhatták cipészek, de az is elképzelhető, hogy szökést készítettek elő, vagy egyszerűen csak étkezésre szolgáltak” – tette hozzá Hannah Lessing, az alapítvány igazgatója.

A fellelt tárgyakat nem mutatják be a 17. blokkban 2021-ben megnyíló kiállításon, mert egyelőre az Auschwitz-Birkenau múzeum munkatársai végeznek rajtuk állagmegóvási munkálatokat.

Bár a koncentrációs tábor 75 évvel ezelőtt szabadult fel, a mai napig rendre fedeznek fel a területén újabb és újabb leleteket.

„ISTEN SEGÍTSÉGÉT” KÉRVE ESKÜDÖTT FEL AZ ELSŐ HÁREDI MINISZTER ASSZONY



A Beni Ganz vezette Kék-Fehér párt színében megválasztott Omer Yankelevich kapta az izraeli kormányban a diaszpóraügyi tárcát. Személyében a zsidó állam történetében először tölt be a

szigorúan ortodox közösséghez tartozó nő miniszteri posztot.

A 42 éves, Rámát Bét Semesben élő miniszter azt szerette volna, ha vallásos világnézete a miniszteri eskü szövegében is megjelenne, ezért engedélyt kért és kapott a Kneszet titkárságától, hogy beleillessze a „beezrát Hássem”, azaz „Isten segítségével” formulát a miniszteri eskütétel május 17-én elmondott szövegbe.

A New York-i Zsidó Szövetség igazgatója, Eric Goldstein meleg szavakkal gratulált: „Yankelevich asszony régóta fáradozik a zsidó közösségen belüli párbeszéd és kapcsolatépítés erősítéséért. Nagy reményekkel várjuk a közös munkát, mellyel elősegíthetjük az Izrael Állam és a világ zsidósága közötti virágzó együttműködést”.



Mivel ünnepeljük a születésnapunkat?

Isten kegyelméből

5735. chesván hó 25. [1974. november 10.]

Brooklyn, N.Y.

Mordechai Shoul Landow részére

Üdvözet és áldás!

Mínthogy időről időre érdeklődök Önről és családjáról közös barátainktól, örömmel jutott a tudomásomra, hogy nemrégiben ünnepelte születésnapját.

Nyilván ismert Ön előtt, hogy a hászidoknak különleges, születésnappal kapcsolatos szokásaik vannak, melyek kifejezik a születésnap fontosságát a zsidó élet körforgásában.

Általánosságban ezek a szokások három dolgot foglalnak magukba:

1. *Álijá* (felhívás a Tórához) a születésnapot megelőző szombaton, amennyiben ez lehetséges.
2. A tóratanulás növelése a születésnapon.
3. A jótékony adakozás növelése a születésnapon, ha hétköznapra esik. Ha szombatra esik, akkor előtte vagy utána.

Közismert, hogy a zsidó szokásoknak számos értelmezése létezik. Túl messzire vezetne azonban, ha egy aspektusnál többet említenék meg a felsorolt három szokás mindegyikével kapcsolatban.

ÁLIJÁ

A Tórához való felhívás a születésnapot megelőző szombaton, ami egyfajta felkészülés is a jeles napra, azt fejezi ki, hogy a zsidó ember minden egyes születésnapja alkalmával egy újabb spirituális szintre emelkedik. Ez magából az „alija” szóból is következik, melynek jelentése: emelkedés. Ez utal a fizikai emelkedésre is, hiszen a tóraolvasó emelvényhez valóban fel kell menni, mert az magasabban helyezkedik el, mint a zsinagóga padlója, ám a lényegét a dolog spirituális aspektusa jelenti. Valójában éppen a spirituális emelkedés (ami a Tóra felolvasása és tanulása által következik be) okán építik a tóraolvasó asztalt emelvényre.

A születésnap különleges jelentősége a következő: az ember természetes módon napról napra és évről évre egyre növekszik, fizikailag és szellemileg is, így tehát bizonyos szempontból senki sem ugyanolyan ma, mint tegnap volt. Spirituális téren a születésnap egy lényegi

(és nem csupán felszínes) változásról szól, mert ez az a nap, amikor az illető csillagjegye megújul. A Talmud szerint ez a lélek gyökerére utal, mely állandóan kapcsolatban marad legfelsőbb forrásával, s csak a lélek kiterjesztése az, mely leereszkedik a testbe és életerővel látja el. Belátható, hogy a lélek, mely örök és az Örökkévaló egy darabja, nem zárható a testbe a maga teljességében, ahogy maga Isten sem zárható az általa teremtett világ határai közé. Isten egyszerre létezik a világon belül és azon túl (immanens és transzcendens módon), s ugyanez igaz a lélekre is. Így tehát a születésnap alkalmával a zsidóknak egy magasabb szintre kell emelkedniük, még hozzá jelentőségteljes módon, a lélek gyökerének megerősítésével, és ez természetes módon hatással lesz a lélek alsóbb, a fizikai testet vitalizáló rétegére is. Az effajta változást kizárólag a Tóran keresztül lehet megvalósítani, mely az „életünk és napjaink hossza”.

A TÓRATANULÁS NÖVELÉSE A SZÜLETÉS NAPON

A második szokás, a tóratanulás növelése, az elsőből következik, egy jobban megfogható formában. Az elmélyült és intenzív tóratanulás áthatja az elmét és élő tapasztalatként nyilvánul meg a mindennapi életben.

A JÓTÉKONY ADAKOZÁS NÖVELÉSE A SZÜLETÉS NAPON

A harmadik szokás, a jótékony adakozás, a testi és lelki önfeláldozást szimbolizálja. Mivel az ember testből és lélekből áll, növekedésének és fejlődésének is ki kell terjednie mind a spirituális, mind a fizikai világra. Amíg az alija és a tóratanulás elsősorban a spiritualitást, addig a jótékonyosság a fizikai, materiális teret erősíti. A nagy erőfeszítések árán megkeresett pénz szellemi és szent dologgá változik, hiszen szent célra szánták, melyre az adakozás héber neve, a cedáká is utal.

Mivel közös barátaink továbbra is informálnak az Ön folyamatos spirituális és materiális fejlődéséről, annyi maradt csak számomra, hogy kifejezzem a reményemet, hogy a születésnapja alkalmából még nagyobb inspirációval és örömmel folytatja majd a jótékonykodást, és fejlődése mind minőségben, mind mennyiségben kifejezésre jut.

Áldással,

M. Schweitzer

Huszonhat éve hunyt el a Rebbe

A lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi 1902 áprilisában született a mai Ukrajnában és 1994. június 12-én adta vissza lelkét a Teremtőnek New Yorkban. Elhivatottságáról, segítőkészségéről, megértő szeretetéről történetek ezrei keringenek. Halálórási évfordulója alkalmából bemutatjuk: honnan indult mozgalma, mely ma már a világ minden pontján szolgálja a zsidó közösségeket, hogyan dolgozott ő maga a mozgalom működéséért és végül, hogy a korona-járvány idején hogyan dolgozott az emberek megsegítésén az a világméretű szervezet, melyet megálmodott és kiépített elődei nyomdokában járva.

AKI ÚJ ÉLETET LEHELT A CHÁBÁD MOZGALOMBA

Pont egy évszázada annak, hogy az újságok, Varsótól New Yorkig és Londonig beszámoltak Sálom Dovber Schneerson rabbi, a rebbe RáSáb (1860-1920) haláláról, mely Rosztov városában érte. Egyes újságok röviden, mások bővebben méltatták az ötödik lubavicsi rebbe életútját, azonban egy dologban majd mind egyetértettek: a Chábád mozgalomnak vége. MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA

„A CHÁBÁD MOZGALOM UTOLSÓ ÉLŐ NAGYJA”

A Chábád a legelterjedtebb volt a hászid mozgalmak közt, főként Oroszországban, több mint egy évszázadon keresztül. Sálom Dovber rabbi az ötödik generációt képviselte a Chábád rebbek sorában, az első rebbe, Sneur Zálmán, a *Tánjá* és más művek szerzője után. A huszadik század elejének politikai és társadalmi fennforgásai az ötödik lubavicsi rebbét ismert személyiséggé tették nem csak a zsidó világban. Energikus vezetésének köszönhetően oktatási intézmények, vallási vezetők és számos, a zsidóság életét megkönnyítő lépés volt köthető a rebbe nevéhez, aki gondoskodott a zsidók az állam felé történő méltó érdekképviseletéről is. Az ötödik rebbe munkássága nem állt meg Oroszország határainál: a Szentföldön élő zsidók gondját ugyanúgy szívén viselte, mint az Európa számos pontján élőkét is. Legfontosabb hozzájárulása a Chábád mozgalom növekedéséhez azonban mégiscsak a Chábád filozófia továbbfejleszté-

se, a chászid tanok széles körű megismertetése volt.

A rebbe halálával úgy tűnt, ennek mind vége szakad.

Hillel Zeitlin, a neves varsói Der Moment című zsidó lap munkatársa röviden úgy foglalta össze Sálom Dovber rabbi munkásságát: „Olyan tüzellel, igazul és elhivatottan tanít a Rebbe RáSáb



totta a Chábád tanokat és a Chábád megközelítést a Tóra irányába, hogy vele a Chábád mozgalom utolsó nagyja távozott az élők sorából.”

A New York-i Jiddisesh Tageblatt című, szintén zsidó újság szerzője, Jacob Mark a rebbe méltatását azzal fejezte be, hogy fia, Jozsef Jichák, minden bizonnyal nem fog tudni felnőni apja nagyságához:

„Ötven éve a *Cemách Cedek* (a harmadik lubavicsi rebbe, Menáchem Mendel Schneerson, 1789-1866) négy fia közt osztotta fel az oroszországi zsidóság vezetését, de azok közül csak a Chábád udvart vezető járt sikerrel. A negyedik rebbe fiának, Sálom Dovber rabbinak sikerült az egész mozgalmat sikerre vinni, kétlem, hogy örököse, Jozsef Jichák képes lesz apja nagyságát elérni.”

Marknak nem lett igaza, és ezt néhány évvel később nyilvánosan is beismerte. Ezt írja ugyanis Jozsef Jichákról: „Azonnal bebizonyította, hogy méltó örököse apjának. Mélyen beleásta magát a közösségi ügyekbe, nem érdekelték a nehézségek. Nagyon meglepett ennek a



fiatalembernek az energiája és tenni akarása.”

A REBBE HAGYATÉKA

Sálom Dovber rabbi után nem kevesebb, mint százhetvenhárom diskurzus maradt, mind „az élő Isten szava”. A beszédek, melyek mély tartalmának megértése nagy fokú jártasságot követel a Talmud és a rabbinikus irodalom műveiben. A diskurzusok öt csoportra oszthatók: (1) privát vagy közösségben elmondott beszédek, (2) diskurzusok, melyeket megírt, de sosem mondott el, (3) olyan diskurzusok, melyeket nem fejezett be, (4) jegyzetek, (5) értekezések.

A beszédek mellett a rebbe számos levelet is írt, ebből mintegy hétszázat ismerünk, négyszáz levél címzettje fia, a későbbi rebbe, Jozsef Jichák volt.

Mіндеzen írások közül az ötödik rebbe élete során csak nagyon kevés jelent meg nyomtatásban, azokról kéziratokban és másolatokban értesültek a rebbét követő hászidok, végül azután, a huszadik század második felében, már könyv formájában is megjelentek az ötödik rebbe írásai. Ezek a beszédek betekintést engednek a rebbe életébe és abba a korba, melyben tevékenykedett. Ma mintegy negyven kötetes az ötödik lubavicsi rebbe írásainak gyűjteménye.

MAGÁNYOS TUDÓSBÓL IGAZI VEZETŐ

Sálom Dovber rebbe 1888-ban feleségének írt levelében úgy foglalja össze munkásságát, hogy

„azok mindösszesen a Chábád rebbék gondolatvilágát és filozófiáját foglalták össze.”

„Szívemet és értelmemet a rebbék filozófiájának megértésére összpontosítottam és, hála Istennek, sikerült nem csak megértenem, de logikai következtetésekkel alátámasztanom azokat. Számos nehéz filozófiai kérdést, mint például az Istenben való hitet, a teremtés célját vagy a semmiből valamit való teremtés kérdését sikerült logikai okfejtéssel bizonyí-

tanom. És mindezt mestereink, a korábbi rebbék munkáiból, melyek „az élő Isten szava.” Tettem mindezt úgy, hogy az általuk tudott dolgok tizedét sem tudom. Hálát adok ezért Istennek és kérem, hogy továbbra is világosítsa meg elmémet és azokét, akik a Tórával foglalatoskodnak, hogy ezáltal javuljon Istenszolgálatom, imádságom és a parancsolatok teljesítése.”

Mindezt Sálom Dovber rabbi akkor írta, mikor épp hezitált azon, hogy elfoglalja-e apja, a negyedik rebbe székét. Középső gyermekként sokan idősebb bátyját látták volna szívesen a rabbiszékben, amikor azonban ez nem történt meg, a RÁSÁB egyre növekvő nyomás alá került, mindezek ellenére csak majd' egy évtizeddel apja halálát követően, 1893-ban vállalta el hivatalosan is a feladatot.

1893 előtt – emlékszik vissza fia, a későbbi rebbe, Jozsef Jichák rabbi – a RÁSÁB mondott ugyan hászid diskurzusokat és egy bizonyos ponton fogadott is hozzá tanácsért járulókat, azonban, ahogy fia fogalmazott, „a rebbe leginkább magán, saját maga fejlődésén és fejlesztésén dolgozott”. 1893 után azonban élére állt a mozgalomnak, illetve a zsidóság vezetésének, hiszen ekkor már a felvilágosodás és új politikai irányzatok is kibontakozóban voltak.

Az „új rebbe” először 1895-ben lépett a nyilvánosság elé, amikor is a felvilágosodás oroszországi zsidók körében való elterjesztését céljával kitűző mozgalom, a Chámá, reformista rabbiszemináriumot készült alapítani Szentpéterváron. Sálom Dovber rabbi sikeresen intézkedett az orosz oktatási minisztériumnál, meghiúsítva a törekvést.

Később hasonló, a zsidó hagyományokra és vallásgyakorlásra irányuló veszélyt hárított el, mikor Párizsból kívánták támogatni a reformista szeminárium megvalósítását. A RÁSÁB sikerrel lobbizott, hogy az összeggel inkább zsidó kórházakat és olyan zsidó gyárakat támogassanak, melyek rászoruló zsidóknak biztosítanak munkalehetőséget.

Nem csoda hát, hogy a már említett Hillel Zeitlein újságjában úgy írja le a rebbét, mint aki „velejéig konzervatív.” Másrészt Zeitlein elismeri, hogy a RÁSÁB nem agresszív eszközökkel, hanem „a párbeszéd, a józan ész hangján győzködi a felvilágosodás élharcosait.”



Lubavics város ábrázolása, baloldalt a rebbék otthonával

Zeitlin hozzáteszi, a

„RÁSÁB nem különíti el mozgalmát más hászid irányzatoktól, nála soha nincs 'ők és mi', az Istentagadókkal csak a szeretet hangján beszél.”

ÚJ UTAKON A HAGYOMÁNYÉRT

Az ötödik lubavicsi rebbe módszerei és iránya elismerést váltott ki a kor vezető rabbinikus prominensei közt is, így például szoros kollegiális kapcsolatot ápolt Élijáhu Chájim Maisellel Lodzból (1821-1912), Chájim Soloveitchikkel Brizskből (1853-1918) vagy Chájim Ozer Grodzinkivel Vilniusból (1863-1940). Ezen vezetők mind együtt munkálkodtak a zsidóság felvirágoztatásán és a Tórához hű szellemiség fenntartásán.

A RÁSÁB egyik legfontosabb feladatának a zsidók munkával való ellátását tekintette és a zsidó vallási élethez nélkülözhetetlen dolgok, így a kóser hús és a peszáchi macesz biztosítását főként a cári hadseregben szolgáló zsidó katonák számára. 1913-ban aktív szerepet vállalt Mendel Beilis elleni vérvádban, mellyel többek közt a hászid közösségeket igyekeztek besározni.

Bár a Chábád mozgalmon kívül a RÁSÁB leginkább a zsidó nép érdekében való közbenjárásáról ismert, Chábád hászidok között a Chábád mozgalom Maimonideszének tartották. Csakúgy, mint a Maimonidesz, aki a zsidó filozófiát közérthető, logikus és meggyőző módon tálalta, a RÁSÁB hasonlóan tett a Chábád hászid filozófiai irányzat alapvetéseivel. Írásai ma is szerves részét képezik a Chábád irodalomnak és oktatási anyagát minden Chábád jesivának.

Sálom Dovber rabbi az oktatás terén is kiemelkedőt alkotott, amikor 1897-ben megalapította a Tomché Tmimim jesivát, mely a jövő rabbinemzedékét volt hivatott kinevelni oly módon, hogy a vallásjog kérdéseit nemcsak elméleti síkon, intellektuális okfejtésként tanulmányozták, de különösen nagy hangsúlyt fektettek azok gyakorlati alkalmazására is.

A RÁSÁB három ún. értekezést (héberül *kuntrészim*) kifejezetten a Tomché Tmimim jesiva tanulóinak címzett, egyet az imádkozáshoz kapcsolódó gyakorlati kérdésekről, egyet az Istenszolgálat lényegéről és egyet arról az ideológiáról, mely alapján a jesivát alapították.

A RÁSÁB, mint azt az egyik értekezésben részletesen kifejti, a Tóra azon versét, miszerint „És ültetett az Örökkévaló Isten kertét Édenbe, kelet felől és odahelyezte az embert, akit alkotott. És növesztett az Örökkévaló Isten a földből mindenféle fát, kívánatosát a tekintetre és jót az eledelre; az élet fája pedig a kert közepén volt, meg a jó és rossz tudásának fája” (1Mózes 2:8–9.), akként értelmezte, hogy a tudás az élet nélkül mit sem ér, csak spirituális halált okoz. Ezért a Tomché Tmimim jesiva tanulóinak legfontosabb célja a tudás a való életben történő alkalmazása, ahogy fogalmaz, „ez életünk lényege, ezért foglalatoskodunk a kinyilvánított Tóra szavaival ilyen életvidáman, mely bizonyára az Örökkévaló Isten megelégedésére szolgál.”

A Tomché Tmimim jesivában egyedülálló módon foglalkoztak az

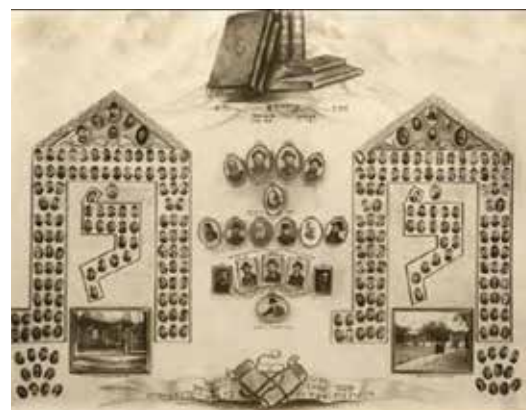
írott és a szóbeli Tóra, a Biblia, a Talmud, a Sulchán Áruh és már rabbinikus művek tanulmányozásával csakúgy, mint a misztikus Tóra, a kabbala és a hászid irodalom műveivel, ezeket egymás elválaszthatatlan részének ítélve.

A Tomché Tmimim jesiva forradalmasította a zsidó oktatás rendszerét, úgy, hogy közben megtartotta a hagyomány és a tradíció minden elemét. A hagyományos modern megközelítésével, annak maradéktalan tisztelete mellett küzdött a felvilágosodás törekvései ellen, hogy ne csak megvédje, de energiával és tudással vértesse fel a jövő nemzedékét.

Az ötödik lubavicsi rebbe mindközben minden erejével a hászid tanok csiszolásán és a tömegek felé történő megértetésén is dolgozott. Míg 1882 és 1887 közti beszédei, diskurzusai főként önmagában értelmezhető és egy gondolatot, illetve logikai okfejtést végigvezető írások voltak, a tizenkilencedik század legutolsó éveiben a rebbe olyan diskurzusokat is tartott, melyek egy-egy korábbi beszéd vagy gondolat továbbvitelét célozták, részletesen kifejtve az azokban megemlített filozófiai gondolatokat. Ennek az új módszernek, melyet héberül hemsechnek, azaz folytatásnak hívnak, nem a RÁSÁB volt az első megvalósítója: a rebbe Máhárás, a negyedik lubavicsi rebbe (Smuel Schneerson, 1834-1882) már korábban is alkalmazta a hászid diskurzusok e módját. A RÁSÁB sokszor elődje, édesapja által útjának indított gondolatot fejtett ki hemsechjeiben. Egy 1877-ben írt levelében a RÁSÁB részletesen méltatja apja ilyen téren végzett munkásságát:

„Az elmúlt Peszách alkalmával apám elkezdett egy hászid diskurzust, melynek kezdő szavai »*vekáchá tochlú oto*« voltak. Eddig százhuszonkilenc részből állt ez a diskurzus, és nem tudni, lesz-e még további folytatás. A diskurzus igen mély és intenzív, számos kabbalisztikus gondolatot érint, ugyan ki érti meg minden mélységét?»

Ezt a híres és hosszú hemsechet vekáchá gádoznak, azaz a „nagy ve-



káchának” is hívják nyilvánvaló hosszúsága és bonyolultsága miatt.

A RÁSÁB minden bizonnyal apja hemsechjei ihlették, azonban az ötödik rebbe továbbfejlesztette a korábbi vezetők által nyilvánosságra hozott gondolatokat is, csakúgy, mint sajátjait. Az ötödik és negyedik rebbe diskurzusai közt a stílusbeli különbségek is feltűnők. Miközben a Máhárás beszédei tömörek, nehezen érthetők és bonyolultak, a RÁSÁB elegánsan és részletesen fejti ki gondolatait, könnyen érthető stílusban.

A VEZETÉSBEN KITELJESEDŐ ISTENSZOLGÁLAT

A RÁSÁB érezte, hogy az ország zsidóságának vezetése rendkívüli teher, olyan, amelyet csak a zsidó népért érzett szeretet és felelősség miatt volt képes elviselni. Korábban, még a Tomché Tmimim jesiva megnyitása előtt, Sálom Dovber rabbi komolyan dédelgetett egy olyan álmot, mely szerint visszavonulva csak a tanulásnak és az imának szenteli életét. Ez azonban az adott körülmények közt lehetetlennek tűnt, és a RÁSÁB úgy érezte, hogy a zsidóság vezetése az, amiben kiteljesedhet Istenszolgálat.

Ez a felismerés, a helyzet józan mérlegelése a RÁSÁB fokozott aktivitásra sarkallta.

Fia, a hatodik lubavicsi rebbe, Jozsef Jichák rabbi 1929-ben, majd' tíz évvel apja halála után a következő módon jellemezte elődje filozófiai munkáinak teljesítményét:

„Aki ismeri a hászid irodalmat, egyértelműen felfedez egyfajta vál-



tozást, fejlődést, ha úgy tetszik az 1897 és 1900 közt született diskurzusokban. Nemcsak a témaválasztás, de az alapos magyarázat és a logikai vonalvezetés is egyértelműen mutatja édesapám munkásságának még a korábnál is magasabb szintű elkötelezettségét. Abban a 12 évben, 1893 és 1904 közt elmondott és leírt diskurzusok minden korábnál jobban szólnak az egyénhez, az egyes emberekhez, csakúgy, mint a zsidó nép egészéhez. Ez alatt a 12 év alatt édesapám az egész nemzedéket dor hádeá, azaz a tudás nemzedékévé tette, ami a hászid tanokat illeti.”

1912-ben, Sávuot ünnepén a Rásáb egy olyan hemsechet, azaz folytatásos diskurzust kezdett meg, melyet élete végéig folytatott. 1915-re már 144 diskurzusa volt lejegyezve, ekkor döntött úgy, hogy elhagyja a Chábád mozgalom szülőfaluját, Lubavicsot, és Rosztovba költözik. Ekkorra már egész Európa a háborúban égett, a németek Oroszország felé meneteltek, miközben ott az orosz forradalom és polgárháború jelei kezdtek kirajzolódni.

ZSIDÓSÁG A TÖRTÉNELEM VIHARÁBAN

A Rosztovba költözés és a háború, illetve az az okozta éhínség a rebbe által felépített intézményrendszerre végzetes csapást mért. Persze, amit nem végzett el a háború, azt befejezte a forradalom utáni kommunista rezsim.

Mindezek ellenére a zsidóságra talán legnagyobb veszélyt már jó ideje a hadseregbe való besorozás

jelentette. A besorozás már a cári hadseregnél is egyet jelent a halállal, vagy a hit és a zsidó élet teljes elhagyásával. A kommunista forradalom azonban, ha ez egyáltalán lehetséges, tovább rontotta az eddig is szinte elviselhetetlen helyzetet. A rabbik és közösségi vezetők, akik eddig fel voltak mentve a sorkatonai szolgálat alól, mostantól szintén részét képezték a rendszernek. A Rásáb ezt megakadályozandó azonnal Szentpétervárra utazott, és összehívott egy tanácskozást a kor legprominensebb rabbijai és közösségi vezetői részvételével. A tanácsnak sikerült elérnie, hogy a rendelet visszavonják és a vallási vezetőket ne érintse a sorkatonai szolgálat feladata. A rebbe úgy fogalmazott „amikor életveszélyről van szó (*pikuách nefes*), az embernek a saját életét is kockáztatnia kell (*meszirát nefes*).

A Rásáb a további években Rosztov és Szentpétervár közt ingázik, ott, az orosz fővárosban éri őt az 1917-es forradalom is, mely elmozdította a cári rezsimet, helyére kommunista vezetést juttatva. A Rásáb egy helyen maga is leírja, mit is tapasztalt az utcai harcokból:

„Egy-két órával éjfél után érkeztem Moszkvába, akkor kezdődtek a zavargások. Szombat reggel rengeteg puskalövést hallottam, számos épület megsérült. Ez vasárnap tovább fokozódott, ezért barátaim nem engedték, hogy aznap elhagyjam a várost. Hétfőn sikerült elmenekülnöm, gyalog mentünk ki a vonatállomásra, Istennek hála, minden rendben volt.”

Rosztovba való visszatérése után a Rásáb imakönyv nyomtatásnak látott neki – érdekes módon két liturgia szerinti imakönyv nyomtatását rendelte el, egy ásenáz (európai) és egy, a hászidok által használt, a kabbala nagy mestere, az Arizál-féle imakönyvet. Ez utóbbi a *Téhilát Hásem* címet kapta, a Chábád hászidok által használt imakönyvek ma is ezt a nevet viselik.

Miután a bolsevik forradalom győzedelmeskedett, egyre inkább világossá vált, hogy Oroszország demokratizálódása mindössze tiszta-

virág életű álom marad. 1920-ban elfoglalták Rosztovot, és a városban hosszú ideig tartó kijárási és gyülekezési tilalmat vezettek be.

Bár a Rásáb kezdetben igyekezett minden módon megfelelni a hatályos törvényeknek, az év Purim ünnepén fokozatosan egyre több hászid látogatta meg szeretett mesterét. A később óriásira duzzadt gyülekezet elfeledve az összes nehézséget és kint, önfeledten ünnepelt a rebbéjével, bár azt még nem tudták, utoljára.

A REBBE ÖRÖKSÉGE ÉS ÖRÖKÖSE

Két nappal később Sálom Dovber rabbi bezárkózott szobájába, még megírta utolsó diskurzusát, melyet azonban már nem volt alkalma személyesen elmondani. Egy héttel ké-



A Rebbe Rásáb nyughelye

sőbb súlyosan megbetegedett, és az elkövetkező nyolc napban állapota egyre súlyosbodott. Niszán hónap újholdján, a szombat kimenetelével Sálom Dovber rabbi, a Rásáb, az ötödik lubavicsi rebbe visszaadta lelkét Teremtőjének.

Halálos ágyán fiára, Joszéf Jichák rabbira és a Chábád mozgalomra hagyta műveit és kéziratait, azt kérve tőle, hogy azokat szállítsa majd az imaházba, így, ha nem is fizikailag, de jelen lehet ő is a tanulás alkalmával.

A chabad.org-on megjelent írás alapján

A Rebbe Rásáb útlevelének egy oldala, forrás: Me-beit Ha-genazim, 22.





A Lubavicsi világ központja: hogyan zajlott a munka a 770-ben?

A Rebbéről szóló történetekben gyakran szerepelnek a titkárai, Hodakov rabbi, Groner rabbi és mások, akik a fotókon is jól látható módon kísérték őt mindenhol. Mi szüksége van egy rebbének titkárra, mivel foglalkozik egy haszid csoport vezetőjének titkársága és milyen kvalitások kelljenek a pozíció betöltéséhez? A híres 770-ben egykor folyt munka kulisszatitkáiról **Oberlander Báruch** rabbit kérdeztük. **STEINER ZSÓFIA INTERJÚJA**

– Miért van szüksége egy rebbének titkárra?

– Egy rebbének rengeteg tennivalója van, aminek kézben tartásához segítőkre van szüksége. Három nagy feladatköre volt a Rebbe titkárságá-

nak: a kapcsolattartás, a kiadványok és programok kezelése, valamint a Rebbe levelezésének kézben tartása. Ezekben belül aztán számtalan feladatot láttak el. Három „főtitkár” volt és több másik, akik a kisebb ügyeket tartották kézben.

– Hogy indult el a Rebbe titkársága?

– A Rebbe első titkára a Rigában nevelkedett *Chaim Mordechai Aizik Hodakov* rabbi (1902–1993) volt, akit egész fiatal korában kineveztek a lettországi Oktatási Minisztériumban a zsidó oktatás felelőssévé. Chábád családból származott, és 1928-ban került kapcsolatba az előző (Friedige) rebbével, Jozsef Jichák Schneerson rabbi (1880–1950), amikor Oroszországból elmenekülve Rigába költözött. Amikor a Friedige rebbé Amerikába indult 1940-ben, arra kérte a Hodakov házaspárt, hogy tartsanak vele. Így lett Hodakov rabbi a Friedige rebbé titkára és a neveléssel kapcsolatos ügyeinek a fő felelőse. Ennek kapcsán került munkakapcsolatba a későbbi Rebbevel, aki Amerikába érkezése után

1941-ben szintén az oktatási ügyekkel kezdett foglalkozni – így lett később Hodakov rabbi a Friedige rebbé halála után a Rebbe titkára is.

– Mi volt Hodakov rabbi feladata?

– Hodakov rabbi volt a legfőbb titkár. Ő tartotta a kapcsolatot az intézményekkel és a *shlichok*kal. Ez volt az egyik feladata, ő válaszolt a fontosabb telefonhívásokra. Volt egy belső telefon Hodakov rabbi és a Rebbe között, így, amikor fontos hívás érkezett vagy fontos ügyben telefonált, a titkár csengetett a Rebbének, aki felvette a nála lévő telefonkagylót és így hallotta a beszélgetést. Volt, amikor a háttérből mondta Hodakov rabbinak, hogy mit mondjon és előfordult, hogy a hívó hallotta is a Rebbe hangját.

– A Rebbe maga nem válaszolt hívásokra?

– Nem, soha. Vagy személyesen beszélt valakivel vagy írásban vagy Hodakov rabbin keresztül. A Rebbe nagyon bízott a titkárában, aki mindig tudta, hogy mikor kell jelezni, hogy vegye fel a telefont.



Munka a Rebbe titkárságán.
Középen: Klein rabbi

Hodakov rabbi (baloldalt)

**- Mi volt Hodakov rabbi másik feladata?**

- A másik feladata a személyes találkozók, a *jehidutok* szervezése volt. Hodakov rabbi mindig ott állt az ajtóban a naptárával a *jehidutok*kor, és annak alapján mehettek be az emberek a Rebbéhez.

- Mit jelent a *jehidut*?

- Ez egy nagyon fontos intézmény a Chábád haszidoknál. A kifejezés egy négy szemközti találkozót takar, és a *jáchid* szóból ered, azt jelenti: egyedül lenni. Ehhez először a látogató írt egy levelet a vallási életéről, kérdéseiről spirituális és/vagy mindennapi témákban, családjáról vagy azokról a dolgokról, amikre áldást kér. A Rebbe ezt hihetetlenül gyorsan átolvasta és sorban megválaszolta a kérdéseket. Közben ceruzával megjelölt bizonyos dolgokat vagy rövid megjegyzéseket írt hozzájuk. Voltak olyanok, akik nagyon egyszerű, pár soros levéllel mentek, így aztán volt olyan *jehidut*, ami néhány perc volt csupán. Voltak olyanok, akik hosszabban maradtak, akár egy-két órát is. Például *Menáchem Begin* (1913–1992), Izrael miniszterelnöke is járt a Rebbénél 1977-ben vagy *Zálmán Sházár* (1889–1974), Izrael államelnöke, aki Chábád családból származott – ők több órán át beszéltek a Rebbével négy szemközt mindenféleképp. A *jehidut* általában az esti órákban kezdődik, mivel napközben a rebbe tanul, dolgozik stb. A Rebbe az első időszakban, 1951 után, egy-két órán át tartott *jehidutot*, aztán ez egyre hosszabb lett, ahogy egyre többen lettek a hozzá forduló. A vége felé már sokszor egészen reggelig tartott.

- Ezeket maga Hodakov rabbi szervezte?

- Igen. Először jelentkezni kellett nála annak, aki a Rebbéhez akart bejutni, ő pedig eleve úgy adta az időpontot, hogy már fel is mérte, kinek lesz egy perc, kinek lesz több idő. Ez persze csak egy előzetes közelítés volt, a gyakorlatban a Rebbe nem nézte, hogy mennyi a „kiszabott” idő, mindenkinek annyi időt

adott, amennyire szüksége volt, így sokszor elhúzódott egy-egy találkozó.

- A telefonokra nem válaszolt személyesen a Rebbe ezek szerint, de mi volt a helyzet a postájával?

- Minden levelet, ahogy erről írt is egyszer, ami hozzá érkezett, személyesen bontott fel és bizalmasan kezelte. A levelezését egy másik titkár intézte, aki szintén 1940-ben érkezett Amerikába és dolgozott már az előző rebbének is. Ő dr. Nissan Mindel (1912–1999), aki nagyon



Dr. Mindel és a Rebbe (ANASH.ORG)

jól tudott angolul. Emlékeim szerint minden héten kétszer érkezett a Rebbe irodájába egy notesszel, a Rebbe pedig diktált neki. Neki nem volt irodája az épületben, nem is Crown Heights-ban lakott. Mindel beszámolója szerint a Rebbe nagyon gyorsan dolgozott, miközben diktált egy levelet, már nyitotta

és olvasta a következőt, és amikor befejezte az első levelet, már rögtön elkezdte diktálni a másodikat és nyitotta ki a harmadikat és így folyamatosan diktált, hol jiddisül, hol héberül, hol angolul. A többi napokon egyéb munkái mellett dr. Mindel a lediktált anyagokat dolgozta fel, majd készen vitte vissza azokat. A Rebbe átnézte, javította őket, és néha a levél végéhez kézzel még hozzáírt. Az angol nyelvűekhez héberül írt utóiratot, amit dr. Mindel lefordított, újragépelte és visszavitte a Rebbének. Vagy volt olyan, hogy az indigóval készült másolatra írt a Rebbe utóiratot, amit az eredeti levélre még odagépelte dr. Mindel, és úgy vitte vissza aláírásra.

- A Rebbe híres volt arról, hogy sok nyelven beszélt. A levelezése viszont ezek szerint csak angolul, héberül és jiddisül zajlott?

- Ezeken a nyelveken kívül írhattak a Rebbének leveleket franciául, németül és olaszul is. Azonban ezeken a nyelveken a Rebbe titkárságán nem tudtak, ezért csak három nyelven válaszolt, ahogy ezt többször jelezte is a leveleiben. Az orosz nyelvű leveleket kézzel írta. Ha a levél a Szovjetunióba ment, akkor az aláírás annyi volt: Zéjde (nagyapapa jiddisül – a szerk.) Ezeket sima papírra írta, nem fejléces levélpapírra.



A Friedige rebbe (középen ül) megkapja az amerikai állampolgárságot, mellette jobbról a későbbi Rebbe, hátuk mögött Hodakov rabbi

- Milyen más feladatai voltak dr. Mindelnek?

- Készített oktatási anyagokat is, amelyeket füzetek és könyvek formájában adott ki. Magyarul is megjelent tőle egy kötet 1999-ben, *Zsidó mesék, legendák, történetek* címmel. A Chábád mozgalom jiddis és angol nyelvű, gyerekeknek szóló havi folyóirataiban (*Smuszen mit kinder un*



Groner rabbi a Rebbével

jugent és Talks and Tales) jelentette meg az írásait és ezekből szerkesztette a könyveket.

- Ők ketten voltak tehát a Rebbe legközvetlenebb munkatársai?

- Igen, de volt rajtuk kívül egy harmadik titkár is, Yehuda Leib Groner rabbi (1931-2020), aki most hunyt el koronavírus-fertőzés miatt. Ő a mindennapi dolgokban volt a Rebbe segítségére. Amerikában született, a szülei Jeruzsálemből érkeztek az USA-ba. Anyai ágon az Álter rebbe leszármazottja volt, maga is nagy Talmud-tudós. Kezdetben a Rebbe haszidizmusról kiadott alapműveinél a nyomdai munkálatokban segített, lektorált stb. Ezekhez eleinte a Rebbe írta a lábjegyzeteket és Groner rabbi végezte a befejező munkálatokat. Később, amikor már kevesebb ideje volt a Rebbének, már a lábjegyzetek és a források nagy részét is ő írta bele a könyvekbe. A munkájának a másik része az áldás- és tanácskérő telefonok fogadása volt: leírta a telefonáló nevét és bevitte a Rebbéhez, aki áldást vagy tanácsot adott nekik, Groner

rabbi pedig visszahívta az embereket és tolmácsolta a szavait. Például, ha sürgős műtét előtt felhívták a Rebbét, hogy mit tanácsol, akkor Groner rabbi gyorsan megbeszélte vele és visszahívott mindenkit. Így sajnos egyre kevesebbet tudott foglalkozni a könyvkiadással, azt egy idő után más vette át tőle.

- Milyen munka zajlott még a titkárságon?

- A többi itt dolgozó végezte a „sima” titkársági munkákat. Például volt egy olyan titkár, akinek a gratulálólevelek gépelése volt a fő feladata. A Rebbe minden egyes embernek, aki értesítette őt (elsősorban haszidok, de mások is) gyermek születéséről, hajvágási ünnepségről, bár micvóról, bát micváról, esküvőről, mind-mind küldött *Mázl tov* levelet. Rengeteg volt. Ha lett volna számítógép, egy perc alatt készen lett volna sok-sok ilyen levél, de abban az időben mindet újra kellett gépelni. A Rebbe minden egyes



A Rebbe és Krinsky rabbi úton a temető felé

ilyen levelet átnézett, ha kimaradt egy címzés a megszólításból vagy ilyesmi, azt mindig kijavította. Volt, hogy a levél végén még más dolgokra is válaszolt, ezeket utána aláírta és utána lehetett postázni. Belföldre sima levélként, külföldre légipostával. Biztos emlékeznek még ezekre a régi, légipostai levélpapírokra. *Sholom Mendel Simpson* rabbinak (1929-2019) hívták a titkárt, akinek ez volt a feladata. Aztán volt egy másik titkár, *Yehuda Krinsky* rabbi (szül. 1935), akinek a feladatai közé tartozott a Rebbe szállítása.

- Úgy tudtam, a Rebbe nem hagyta el New Yorkot szinte sosem...

- Valóban, de legalább havonta kétszer ellátogatott az apósa sírjához imádkozni, ilyenkor vitte magával a *kvitliket*, a kívánság-cédulákat, amiket küldtek neki, és ott imádkozott. A Rebbénél a klasszikus válasz azoknak, akiknek írásban válaszolt áldás kérésre, általában az volt, hogy „imádkozni fogok önért az apósom sírjánál” (*אזכיר על הציון*, *ázkir ál hácijon*). Mindig, amikor ment az apósa sírjához, vitte magával a leveleket, és ott imádkozott azokért, akik ezt kérték. Hosszú időt, akár öt-hat órát is imádkozott. Ez függött az évszaktól is: nyáron, amikor későn kezdődött az esti ima, hosszabban tudott ott időzni. Ezekre az utakra mindig Krinsky rabbi szállította, aki ilyenkor vitt magával a temetőbe egy írógépet és írta a hivatalos leveleket, amíg várta a Rebbét. Ő volt az „ügyvezető igazgató”, a politikusokkal, írókkal, tudósokkal és

más közéleti személyekkel tartotta a kapcsolatot, felügyelte a könyvelést, a jogi dolgokat. Tulajdonképpen sok szempontból Hodakov rabbi helyettese volt és a hivatalos ügyekben ő járt el. Például amikor elkezdődtek a köztéri hanukai ünnepségek, az USA-ban voltak olyan szervezetek, akik tiltakoztak a nyilvános gyertyagyújtások ellen. Többször állami bíróság elé került az ügy, ezekben a perekben Krinsky rabbi tartotta a kapcsolatot mind az érintett *shlichok*kal, mind a hivatalos szervekkel.



Balról jobbra: Groner rabbi, Dovid Raskin rabbi, Avraham Shemitov rabbi, Yehuda Krinsky rabbi

- Milyen elvárások voltak a titkárokkal és a titkárság dolgozóival szemben?

- A legfontosabb a titoktartás volt, soha semmi nem szivárgott ki arról, hogy mit látott egy ott dolgozó a Rebbénél. Nem voltak pontos kritériumok, de csak olyanok dolgoztak ott, akikben a Rebbe megbízott.

- Ha jól tudom, az apósa is ezek egyike volt.

- Igen, 1959-től egy évig az apósom, Moshe Lazar rabbi (szül. 1934) is bejárt a titkárságra dolgozni. Ezt úgy hívjuk a héber alapján, *mázkirut*. Groner rabbi mellett dolgozott, az ő irodájában. Az apósom már a bár micvójától kezdve neveléssel szeretett volna foglalkozni, már fiatal korában szervező volt a nyári táborokban, segített a nem annyira vallásos gyerekeknek. Így ő lett a nyári táborok „felelőse”.

Mindig a tábor indulása előtt ment be *jehidutra* a Rebbéhez, hogy útmutatást kérjen. Az apósom úgy érezte, hogy a Rebbe nagyra értékelte a munkáját. Később *sliách* szeretett volna lenni, ezért írt a Rebbének, hogy nagyon örül, hogy tud neki segíteni, de úgy érzi, *sliách*ként több embert tudna tanítani. Azt a választ kapta, hogy készítsen erről egy tervezetet. Így került 1960-ban Milánóba, ahol megalapította a ma is működő nagy Chábád iskolát. Neki a vérében van az oktatás. A helyét Groner rabbi mellett ezután Benjamin Klein rabbi (1935–2015) vette át. Érdekes módon Klein rabbi fia apósom egyik lányát vette el feleségül. Klein rabbi izraeli volt, így többek között ő lett felelős az izraeli politikusokkal, rabbikkal való kapcsolattartásért.



- Milyen volt a Rebbével együtt dolgozni?

Mindegyik titkár azt mesélte, hogy a Rebbe mindig, mindent megköszönt, volt, hogy többször is. Azt hiszem, az elhivatottságát és a munkamorálját jól példázza egy történet, ami a szívinfarktusa után történt. Az orvosa azt tanácsolta, ne foglalkozzon a levelekkel, pihenjen. A Rebbe azt válaszolta, hogy ezt nem tudja teljesíteni, mert elvonási tünetei lesznek, ahogy a dohányosnak, ha megvonják tőle a cigarettát. Azt mondta: „Nem tudok magánemberként viselkedni. Csak azért, mert én beteg vagyok, nem várhat sok száz vagy ezer ember, nem állhat meg az élet.” Így a betegsége alatt is válaszolt a levelekre és osztotta az áldásait.

- A Rebbe 1994. június 12-én, két évvel azután, hogy súlyos agyvérzést szenvedett, elhunyt. Mi történt a titkárságával a halála után?

- Hodakov rabbi, aki nagyon idős volt, a Rebbe agyvérzése után visszavonult. Egy évvel a Rebbe halála előtt, 1993. április 23-án hunyt el. Groner és Klein rabbiknak hivatalos munkájuk a továbbiakban nem volt, de maradtak titkárok, sokan fordultak hozzájuk (főleg Groner rabbihoz, aki nagy Talmud-tudós volt) kérdésekkel, hogy egyes esetekben mi volt a szokás a Rebbe részéről. Voltak, akik úgy érezték,

hogy továbbra is szeretnék eljuttatni a Rebbének szánt leveleket a titkárságra, hogy kivigyék a Rebbe sírjához. Ahogy említettem, Groner rabbi a korona-járványban hunyt el, idén április 7-én. Klein rabbi 2015. június 5-én adta vissza lelkét a Teremtőnek. Simpson rabbi egy zsinagóga rabbija is volt, így ő folytatta ott a munkáját. Tavalý, 90 esztendőskorában, éppen a születésnapján távozott el. Amikor könyvbe rendezték a Rebbe levelezését héberül és jiddisül (eddig 32 kötet jelent meg), akkor ő volt az, aki kiválogatta azokat a leveleket, amelyeknek tartal-

Krinsky rabbi az általa szervezett nemzetközi sliách konferencián (2018) (CHABAD.ORG)



mát felhasználhatónak ítélte. Így a Rebbe legközvetlenebb munkatársai közül ma már csak Krinsky rabbi van közöttünk, az Örökkévaló adjon neki hosszú, egészséges életet! Ő a mai napig tartja a kapcsolatot a sliáchokkal és ő felel többek között az évenként megrendezett nemzetközi küldött-konferenciáért.



Klein rabbi esküvőjét a Rebbe vezette

SEGÍTSÉG MINDEN FORMÁBAN

A CHÁBÁD MOZGALOM MUNKÁJA JÁRVÁNY IDEJÉN

A koronavírus-válság megrengette az egész világot. Számtalan egyén és szervezet, többek között a Chábád mint mozgalom és a lubavicsi hászidok mint egyének, egyaránt azonnal reagáltak a kialakult helyzetre, és kreatív módokon segítik a járvány okozta válságban bármilyen szempontból hátrányba vagy nehéz helyzetbe került zsidókat és nem-zsidókat egyaránt. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

ÁTLÉPÉS AZ ONLINE TÉRBE

A Chábád első és legfontosabb reakciója az volt, hogy azonnal az online térbe lépett át. Nem csak a magyarországi, formális és informális online oktatásról van itt szó, hanem világméretű váltásról, melynek alapjait már az elmúlt években megvetették. A Rebbe, ahogyan arról már több alkalommal írtunk, igencsak támogatta a technikai újítások felhasználását és bevonását az oktatásba és a zsidóság terjesztésébe. Ennek megfelelően a Chábád évek óta jelen van az online térben, így most „csupán” az volt a feladat, hogy minél inkább kiterjesszék ez irányú tevékenységüket, segítséget, támaszt, információt nyújtva. Annál is fontosabb volt ez, mivel a lezárások és korlátozások éppen a Peszáchot megelőző időszakra estek, amikor nagyon sokan támaszkodnak külső segítségre az ünnepi felkészülést és az ünnep lebonyolítását illetően is. Internetes, írásos és kisfilmek formájában közzétett útmutatókat bocsátottak rendelkezésre, és természetesen a széder esti étkezésekről is gondoskodtak mind Budapesten, mind a világ számos más táján.

A zsidó élet alapvetése a közösség, számos imát is csak közösségben lehet elmondani. Különösen fontos a kádis, az elhunyt hozzátartozóért a halálozás évfordulóján mondott ima. Érthető, hogy a karanténban vagy otthoni elkülönítésben levők számára is fontos, hogy a kádis elmondására sort kerítsenek. A Chábád önkéntesei magukra vállalták a járványidőszak alatt ezt a feladatot, egy kérdőív kitöltésével lehetett jelentkezni a szolgáltatásra.

Pörgessük most meg a földgömböt, és vessünk egy-egy pillantást néhány közösségre a világ körül, hogy képet nyerhessünk a segítségnyújtás sokféleségéről.

NEW ROCHELLE, USA: PURIM VÉDŐTÁVOLSÁGBAN

Az Egyesült Államokban található *New Rochelle*-ben egy egész zsinagóga közössége – több száz család – került elkülönítésbe, miután több koronavírusos esetre is fény derült. Purimkor a szomszédos Hastings Chábád jesivájának tanulói siettek a lakásokban rekedt családok segítségére. Egészségügyi szakértőkkel egyeztetve megszervezték, hogy jesivatanulók járják végig a környéket, és legalább 3 méter távolságra állva a kérdéses épületektől olvassák fel hangosan a bent lévőknek az Eszter könyvét.

Az elkülönítésben levők a nyitott ajtókon-ablakokon át hallgathatták meg a zsidók csodás megmenekülésének történetét és teljesíthették a purimi micvát. A fiatal diákok még egy purimi előírást teljesítettek a felolvasáson túl, kis csomagot, misloách mánotot (sláchmóneszt) hagytak biztonságos távolságban a karanténban lévő számára. „Az emberek nagyon hálásak azért, hogy a Chábád megteszi ezt értük” – nyilatkozta a Purimot megelőző napon New Rochelle-ben a közösség egyik tagja, aki maga is karanténban volt, és otthonából vett részt a szervezésben. – „A helyzet nehéz, de működik... ebben az évben a Chábád mentette meg a Purimunkat.”



SANGHAJ, KÍNA:

VÉDŐMASZKOK AZ EGYKORI MEGMENTŐKNEK

A *sanghaji* Chábád-központot Shalom Grenberg rabbi vezeti. A koronavírus-járvány miatt úgy döntött, hogy a város idős lakói segítségére siet, és 10 ezer védőmaszkot oszt ki közöttük. A rabbi a lehető legszimbolikusabb helyszínt választotta az akcióhoz: a sanghaji Zsidó Menekültek Múzeumát, ahol annak idején a nácik elől menekülő zsidó üldözöttek lettek menedékre. Becslések szerint 1933 és 1941 között legkevesebb 180 ezer zsidó keresett menedéket a városban, ahol megpróbáltatások között, de mégis szabadon élhettek. A menekültek a helybéli kínai lakosság segítségével vészelték át a háborút. „Megtiszteltetés, hogy most azoknak a csodálatos embereknek segíthetünk, akik annak idején a mi népünk segítségére siettek, amikor szorongatták őket” – jelentette ki a rabbi – „A maszkok elengedhe-



tetlenül szükségesek ahhoz, hogy az idősek továbbra is kiléphessenek az utcára és folytathassák mindennapi életüket.” A 23 milliós városban nem állt rendelkezésre megfelelő számú védőmaszk, ezért a Chábád külföldről szerzett be egy nagyobb szállítmányt, melynek költségét adományozók állták. A rabbit a múzeum dolgozói és önkéntesek segítették, akik házhoz vitték a maszkokat az időseknek, hogy ne kelljen felesleges kockázatot vállalniuk a közlekedéssel, és ne kelljen sorban állniuk a téli időben.



MONTREAL, KANADA: VIRTUÁLIS TÁMOGATÁS A SZENVEDÉLYBETEGEKNEK

A *montreali* központtal működő Chabad Lifeline a különféle függőségekből kilábal, és még szaksegítséget, illetve támogatást igénylő embereket segíti. A nemrégiben teljesen papírintessé vált szervezet könnyen állt át az online kapcsolattartásra, és a hozzájuk fordulóknak nem kellett csalódnium: már az első pillanattól a rendelkezésükre álltak a szakemberek. „Nem féltem attól, hogy eltűnnek, mert tudom, hogy mennyire fontos a számukra mások jólléte. Tudtam, hogy megtalálják a megfelelő módszert” – mondta az egyik páciens, utalva a telefonos és zoomos kapcsolattartásra. – „A Chábáddal egyszerűen csak kapcsolatba lép az ember, utána segítenek, hova, melyik találkozóra menjünk el. Néha csak egy kis emlékeztetőre van szükségünk, vagy valakire, akivel néhány szót beszélhetünk, és ez mindig elérhető a számunkra.”



MICPE JERICHO, IZRAEL: ÉRINTÉSMENTES LÁG BÁOMER
És hogy megmutassuk, hogy nemcsak a nagyvárosokba, hanem az egészen kis településekre is elért a Chábád segítő keze, lássuk, mit tett a Chábád *Micpe Jerichóban*,

egy néhány ezer fő által lakott izraeli településen. A *jisuvban* hagyomány, hogy az ott élő Chábád küldöttek szervezik a lág báomeri felvonulást. Ez is a Rebbe által felkarolt ügyek közé tartozik: az áldott emlékü Menáchem Mendel Schneersohn rabbi szorgalmazta, hogy a Peszách második estjén kezdődő ómerszámlálás 33. napját ünneplő lág báomerkor vidám felvonulásokat tartsanak. A zenés menetet és a hozzá kapcsolódó vidám ünnepséget ugyan nem lehetett megtartani, mégsem maradt el a lág báomeri ünneplés: interneten közvetítettek műsort és tóramagyarázatot a gyerekeknek az áhávát Jiszráelről, a zsidók egymás iránti szeretetéről és meghatározott időben zenét sugárzó autóval vonultak végig a településen, fagyaltot és a témához kapcsolódó kézműves csomagot osztogatva (az előírások betartásával, természetesen) a helybeli gyerekeknek. Ezzel segítettek a normalitás egy kis szeletét csempészni felfordult világunkba.



BÁRHOL A VILÁGON: A FELGYÓGYULTAK SEGÍTSÉGE

A vírus sajnos a Chábád közösségeket sem kímélte szerte a világban, és, ahogyan sok más ortodox zsidó csoport körében, itt is sokakat fertőzött meg. A héber mondás azonban így szól: „*hákol letová*” – minden dolog jóra vezet. A fertőzésből kigyógyult ortodox zsidók, köztük lubavitsi hászidok is nagy számban, igazi kidus Hásemet végeznek, Isten Nevét szentelik meg, amikor vérplazmát adományoznak, hogy ezzel is segítsék mások gyógyulását.

A Budapesti Ortodox Rabbinátus vezetője, Oberlander Báruch fia, Eliezer, külföldön fertőződött meg a vírussal. Gyógyulása után ő is azok közé tartozott, akik vérplazmát adományoztak mások gyógyulása érdekében. „Az emberi élet védelme és megmentése egyik legszentebb kötelességünk, Isten pedig megbetegedéssel és szerencsés gyógyulással lehetőséget adott, hogy gyakorolhassam ezt a nagyon fontos parancsolatot” – mondta a fiatal ember.



FEKETE ESKÜVŐK a rabbini irodalomban

A járvány kezdetekor nyolcrészes, online előadást tartottam a Facebookon keresztül a koronavírus kapcsán, amelynek egyikében a járványokhoz kapcsolódó misztikus szokásokról beszéltem. Ebben szót ejtettem a temetőben rendezett esküvő szokásáról is. Így örömmel fogadtam Czíngel Szilvia írását a témában az Egység áprilisi számában¹. Tudományos igényű munkájában alaposan összefoglalta a téma megjelenését a magyar nyelvű sajtóban. Írását néhány, főleg a rabbini irodalomból származó forrással és egy-két megjegyzéssel szeretném kiegészíteni.

OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

KOHÉN ESKÜVŐ A TEMETŐBEN?

1883-ban Bukovinából egy rabbi a galíciai *Sálom Mordecháj Hákohén Schwadron* (1835–1911) Brzezany (Berezahany) rabbihoz fordult egy kérdéssel. Mint írta, városában egy gyermekbetegség tört ki: „és elterjedt a tömeg között, hogy ilyenkor egy *szegulá*, egy jó ómen *hüpét* állítani egy árva menyasszonynak és vőlegénynek a temetőben”. Levelében rögzítette, hogy új temetőjük van, ami részben már be van kerítve, és van már benne néhány sír. Kérdése, hogy szabad-e esküvőt tartani a kerítésen belül, különös tekintettel arra, hogy a vőlegény kohén.

Mint írja, közte és a *dáján* között nézeteltérés van arról, hogy egyáltalán szabad-e olyan áldásokat és imákat mondani a temetőben, amelyek nem az elhunytakhoz kapcsolódnak, mivel létezik egy olyan *háláchá*², miszerint nem szabad micvákat gyakorolni a temetőben, mert ez olyan, mintha „kigúnyol-

nák a halottakat”³, hogy ők már nem képesek ezt megtenni. (Innen ered az az előírás, hogy be kell dugni a zsebükbe a férfiaknak a *ciceszüket* a temetőben, hogy ki ne lógjon⁴.) A másik probléma a vőlegény kohén volta volt, akinek kérdéses, hogy szabad-e a temetőbe mennie az esküvője kedvéért, hisz bibliai tilalom írja elő, hogy nem szabad halottól tisztátalanná válnia⁵.

Schwadron rabbi mindkét kérdésre azt válaszolta⁶, hogy meg van engedve, ha 4 *ámá* (kb. 2 méter) távolságra vannak a síroktól és nincsenek fák, amelyek lombkoronája, mintegy tetőt képezve összekötné az kohént és a sírokat. Ott már lehet imádkozni, és az üres részen a kohén is állhat, „mindez meg van engedve, hogy a nép felzúdulását és félelmét elűzzük ebben az időben.”

A záró megjegyzésből látjuk, hogy Schwadron rabbi nem volt teljesen meggyőződve a szokás hitelességéről, inkább néphitként aposztrofálta.

A SZOKÁS FELBUKKANÁSA A 13. SZÁZADBAN?

Ehhez *Sálom Sáchná Cherniak* (1861–1937) ukrain rabbi hozzáfűzte⁷, hogy furcsának találja, hogy Schwadron rabbi nem idéz a témában a 13. századi bécsi Jichák ben Mose rabbi *Or záruá* könyvéből⁸, ahol azt írja, „annak, hogy szoktak temetőben eljegyzést tartani, már a Talmudban van alapja”. Ebből egyértelmű, hogy a háláchikus aggálya annak, hogy a temetőben tartanak meg egy esküvőt, nincsen. Erre hivatkozik később *Lebovics Jichák Cvi* (1875?–1944) csapi rabbi is⁹. Számomra nem egyértelmű, hogy hogyan kapcsolódik ez a Schwadron rabbi által tárgyalt témához. Egyértelmű, hogy a forrásban nincs szó sem járványról, sem esküvőről, csak eljegyzésről. Az pedig a régi időkben elkülönült az esküvőtől¹⁰, és nem feltétlenül járt vele nagy ünneplés. Az azonban egyértelmű, hogy régi, ismert szokás járvány idején esküvőt tartani temetőben.

* * *

1785: Csodarabbik mulattatták a násznépet

Az első ún. fekete esküvő, amiről a rabbinikus irodalomban olvashatunk, kb. 1785-ben¹¹ zajlott a híres haszid mester, a *lizsenszki* (Lezajsk) *Elimelech rabbi* (1717–1787) idejében (a rabbi jorcájtján, ádár 21-én, a mai napig sok ezren zárandokolnak el a sírjához imádkozni). Járvány volt ekkor, a rabbihoz pedig egy falusi zsidó érkezett, aki a 36 éves lányát a szegénysége miatt nem tudta kiházásítani és úgy vélte, alkalmas jelölt lenne egy járvány alatt megtartott micva esküvőhöz. „Mivel van egy szokás, hogy *szögulá* (jó ómen) árvákat kiházásítani kolera idején. Elimelech rabbi kérte, hogy jöjjön el a lány, és össze is adta az ő 30 éves vízhor-dójával. Megtartotta az esküvőt. A [későbbi] kozsnyici *mágid*¹² hegedűn játszott és a [későbbi] lublini rebbe¹³ volt a *bádchen* (tréfamester)¹⁴. Érdekes megfigyelni a szövegben, hogy az egyik elem (árva gyerek) megvan, de a másik elem, a temető mint helyszín, nem szerepel a leírásban.

1831: A menyasszony nem lehet beteg!

Egy 1831-ből származó korábbi forrás felidézi¹⁵, amikor a nagy járvány idején a lengyel Rymanówban szer-

veztek a szokás alapján esküvőt, ám a menyasszonyt szó szerint akkor döntötte le a lábáról a betegség, amikor már kísérték volna a *hülpé*-hez. „Amikor ezt elmesélték a híres rymanóvi csodarabbinak, *Cvi Hirs rabbinak* (1778–1847), a Talmudból idézett: »félre kell tenni a halottat a menyasszony miatt«¹⁶. [Ennek az eredeti értelme az, hogy egy esküvő prioritást élvez egy temetéssel szemben. A rabbi azonban arra utalt ezzel, hogy a menyasszonynak fontosabb kell legyen az esküvője, mint a halál, azt a »szerepét«, hogy halott, félre kell tennie, hogy menyasszony lehessen.] A menyasszony ekkor rögtön meggyógyult és olyan egészséges lett, mint előtte volt”.

1865: Esküvő Cfáton és Jeruzsálemben

1865-ben Izraelben járvány tombolt, ez időből két dokumentált fekete esküvőt is találunk, egyet Cfáton, egyet pedig Jeruzsálemben. Moshe Nussbaum rabbi a *Sá-aré Jerusálajim* könyvében¹⁷ erről így ír 1866-ban: „tavalyi évben, amikor volt a járvány... Cfáton kerestek két árvát és összeadtak őket, a *chupá* kint volt a temetőben mesterünk, Jichák Luria rabbi, a híres kabbalista és mesterünk, Joszéf Káro rabbi, a *Sulchán áruch* szerzője a sírok között. Mert előttük ismert ez a *szögulá*, mint

hagyomány. És hál Istennek, nyugalom lett és abbamaradt a halál, de sajnos az éhínség egyre erősebb az aszály miatt”. Arról, hogy nem ez volt az egyedüli temetőben tartott esküvő ebben az időben Izraelben, egy újságcikkből értesülünk. 1866-ban a Párizsban megjelenő *Hálevánon* című héber nyelvű újság¹⁸ egy riportot közölt, ami beszámolt két árva esküvőjéről az előző évben egy jeruzsálemi temetőben.

1909: A jeruzsálemi szökevény vőlegény

Egészen különleges dokumentumok maradtak fenn egy 1909-es jeruzsálemi fekete esküvőről, melyet az Olajfák hegyének lábánál tartottak. Erről ugyanis nemcsak sajtóban megjelent beszámolókból tudunk, de rendelkezésünkre állnak két fényképész jó minőségű felvételei is az eseményről¹⁹ (lásd cikkünk illusztrációit). A Jeruzsálemben megjelenő *Hácví* című héber nyelvű újság²⁰ közölte *Eliezer ben Yehudá* főszerkesztőnek (1858–1922, a héber nyelv megújítója) beszámolóját, amely ráadásul egy kis bulvárhírt is rejt, ugyanis kiderül belőle, hogy a vőlegény elsőre megpróbált megszökni az esküvőről. A közösség ugyanis szokás szerint nemcsak a szertartásra és a hozományra gyűjtötte össze a pénzt, de egy kis kezdőtőkét is ígértek az ifjú párnak. Ám a szertartás közben a vőlegény meggondolta magát, és futásnak eredt. Mikor elkapták, elmondta, azért gondolta meg magát, mert nem kapta meg ezt az összeget. Amikor azonban átadták neki a pénzt, akkor már folytatódhatott a szertartás.

1873: Esküvő kolera idején Pozsonyban

1911-ben *König Mose* rabbi (?–1914) kaboldi (Kobersdorf) *dáján* azzal a kérdéssel fordult *Weisz Jichák* (1873–1942) verbói rabbihoz, hogy mi a forrása annak a szokásnak, hogy járvány idején árváknak tartanak esküvőt temetőben. A verbói rabbi válaszában leírja többek közt²¹: „Én is hallottam az öregektől, hogy így csináltak Pozsonyban 1873-ban”.



Az esküvői baldachin (kinagyítva a nyitóképből)

(1872–74 között tombolt az utolsó nagy kolerajárvány Magyarországon.)

1918: Temetői esküvő Auschwitzban

A hírhedt Auschwitz (jiddisül Uspicin) városban nagy zsidó közösség élt a háború előtt, több mint ötszáz éven keresztül²². A környéken 1918-ban spanyolnátha-járvány tombolt, melyben meghalt a cánzi (Újszandec) rebbe, *Chájim Halberstam* rabbi (1797–1876) két unokája is. A közösségben úgy döntöttek, hogy keresnek két árvát, akik nagy nincstelenségben élnek. Béreltek nekik egy szobát, bebútorozták és minden háztartási eszközzel felszerelték, majd mindezek felül nagy összegű hozományt is összegyűjtöttek nekik, végül a temetőben összeadták őket. Ezután megszűnt a járvány²³. A közösség valószínűleg azért döntött a fekete esküvő mellett, mert a két elhunyt nagyapja, a cánzi rebbe szintén követte ezt a szokást korábban²⁴, valamikor 1876 előtt²⁵. Érdekes, hogy a feljegyzés szerzője abban a hitben volt, hogy „ez volt az egyetlen ilyen esküvő Európában akkoriban”, holott tudjuk, hogy csak Magyarországon több ilyenre is sor került, ahogy az *Egység*ben is láttuk.

Lengyelországban a holokauszt idején:

„Az egész gettó egy temető”

A II. világháborúban több gettóban is tífusz-járvány tört ki, ami miatt Lengyelországban, Varsóban és más helyeken is tartottak esküvőt temetőben²⁶. Az egyik helyen először a *sájmest* temették el, és aztán tartottak esküvőt²⁷. Külön kiemelném *Mose Chájim Lau* (1892–1942) piotrkóvi rabbi esetét (aki David Lau, jelenlegi izraeli országos főrabbi nagyapja volt). Lau rabbi a saját udvarában tartott fekete esküvőt, és beszédében azt mondta: „rég zsidó szokás, amikor járvány van, hűpét állítani a temetőben. A zsidó nép fölött most a legnagyobb járvány megy át, ami volt, mióta létezik a világ. Az egész gettó egy nagy temető. Mennybéli Atyánk, a fiatal pár érdekében, aki most itt áll a

hüpe alatt, kérem, semmisítsd meg a rossz dekrétumot rólunk, és álljon meg a járvány, ami már sok százezer zsidót, férfiakat, nőket és gyerekeket elragadott. Küldd el a segítséged és a megváltást ebből a keserű szétszóratatásból”²⁸.

1944-ben: Árvák esküvője Budapesten

Végezetül még egy fekete esküvőről számoljunk be: Budapesten 1944. május 25-én az ortodox temetőben tartottak esküvőt ezt a szokást követve, ahogy arról beszámolt a *Magyarországi zsidók lapja* újság is²⁹.

„Esküvő a temetőben, ősrégi tradícióinális szokásra vezethető vissza az a különös esküvői szertartás, amely május 25-én folyt le a budapesti ortodox temetőben. A félelmetes napok imarendjéből ismert bölcseink tanítása értelmében: »A bűnbánat, a fohász és a jótékonyság elhárítják a balvégzetet«. Ezen alapszik az a régi szokás, hogy sorscsapásos idők a temető bűnbánó légkörében vezessenek oltár elé szegény, árva jegyespárokat. Ez az eszményi jótékonyság, egybefonódva! A bűnbánattal és a szent sírok előtt végzett fohással érdemesítsen balsorsunk elhárítására. Az esküvőt megelőzően temetés volt, majd miután imákat recitáltak, a sírkert elején négy, rúdra kifeszített menyegyzet rögtönöztek. Ekkor bevonult az érdemes násznép vezetésével az árva mátkapár, amely illetően messze az élet zajától a sírkert csendjében ült meg menyegzőjét. A jelen voltak ezután adományokat osztott ki a szegények között.”

ELTERJEDT KELET-EURÓPAI GYAKORLAT

Noha az *Egység*ben megjelent eredeti cikk haszid szokásként aposztrofálja a fekete esküvőket, valójában ezt a források nem bizonyítják. Bár haszid mesterek is vezettek ilyen esküvőket, ez mégsem egy kifejezetten haszid gyökerű szokás, hanem egy főleg Kelet-Európában általános elterjedt gyakorlat.



Példa erre a cikkben említett *Dusinszky József Cvi* rabbi is (akinek a neve a korabeli lapban³⁰, és így a cikkben is hibásan Pusinsziként szerepelt³¹). A rabbi askenáz volt, nem tartozott a haszid irányzathoz, mégis tartott a huszti temetőben fekete esküvőt. Az 1867-ben, Pakson született rabbi 1921-től szolgált huszti rabbiként, majd 1932-ben Izraelbe vándorolt ki, és a jeruzsálemi *Édá Háchárédit* főrabbi lett. Itt is halt meg 1948-ban, a Függetlenségi háború idején a *Sááre Cedek* kórházban. Mivel a háború miatt nem volt lehetőség rendes temetőbe temetni, a kórház udvarán temették el, ahogy sok más elhunytat is. Bár később a legtöbb itt eltemetett exhumáltak és máshova temették, Dusinszky rabbi sírját nem merték bolygatni, így ő a mai napig ott van eltemetve a város közepén.

AKI ELLENEZTE A FEKETE ESKÜVŐT

Nem minden rabbi támogatta a fekete esküvők szokását.

Egy 1894-es riportból megismerhetjük a híres *Chájim Soloveitchik*nek (1853–1918), a litvánai Briszsk (Breszt) rabbijának a járványügyi intézkedéseit, melyeket a kolerajárvány idején vezetett be. Ezek között szerepelt 24 órás orvosi ügyelet szervezése annak érdekében, hogy

Az esküvői menet (kinagyítva a nyitóképből)

akiben a legkisebb gyanú felmerül, hogy elkaphatta a rettegett kórt, az rögtön orvoshoz menjen, és mielőbb próbáljanak rajta segíteni, amíg menthető a helyzet. Intézkedéseinek hála, a város minden zsinagógájában elérhető volt az emberek számára meleg étel és orvosság, ráadásul „a rabbi úr utasítása alapján még szombaton is készítettek [meleg ételt] minden zsinagógában egy nem-zsidó által... A városunkban is felmerült a tömegek által az az igény, hogy vezessenek egy szegény párt a *hüpe* alá a temetőben, de a rabbi úr ezt semmilyen körülmények között nem engedte meg és kénytelenek voltak megtartani az esküvőt a zsinagóga udvarában a régi szokás szerint”³².

LITVÁN VAGY AMERIKAI SZOKÁS?

Úgy vélem, mindez a rabbi saját hozzáállása volt ehhez a szokáshoz, és semmiképp nem jelenti azt, hogy az nem volt elterjedt Litvániában. Talán ezt bizonyítja a litván születésű *Ávrahám Eliezer Hirshovitz* rabbi *Ocár kol minhágé Jösurun* című könyve is (aki „is Kovna”, a litvániai kaunasiba valóként írt alá), ami Pittsburghben (USA) jelent meg 1917-ben. Ebben³³ leírja, hogy amikor járvány volt a városban, akkor *szöglá*ként a temetőben egy szegény árva lánynak és egy szegény árva fiúnak rendeztek esküvőt vagy ünnepélyes keretek között eltemettek elhasznált szent könyveket (*sájmész*, *gnizá*) és más szövegeket, amin Isten neve szerepelt.

Mindkét szokást (a szent iratok eltemetését és a szegény párok kiházásítását) nagy micvának tartjuk, amikről írva van, hogy „ezekkel kiérdemli az ember a hosszú életet... És jönnek a város lakói, megör-

vendeztetni a vőlegényt és a menyasszonyt, hogy elfelejtsék a bánatot, ami önmagában is egy nagy veszély. Illetve eltemetik az elhasznált könyveket, hogy ezzel felébresszék az Isten kegyelmét, hogy amiként mi foglalkozunk a szent, elhasznált tárgyakkal, hogy ne vesszenek el és ne szegyenüljenek meg, ugyanúgy Isten kegyelmezzen nekünk és gyerekeinknek, hogy mi se vesszünk el és ne szegyenüljünk meg.”

Vagyis ezek szerint egy litván szerző is tanúskodik a temetői esküvő szokásáról, ám egy kicsit fenntartással kell ezt kezelni, mivel a szerző ekkor már az Egyesült Államokban élt, és elképzelhető, hogy olyan szokásra hivatkozik, amellyel csak az USA-ban ismerkedett meg.

AZ UNGVÁRI FEKETE ESKÜVŐ KÜLÖNLEGESSÉGEI

„A szokás kötelező elemei” alcím alatt említi az *Egység* cikk szerzője, hogy fekete esküvőkön fekete hüpét is használtak mindig, ez azonban nem pontos. Példa erre a cikkben³⁴ is szereplő, 1918. október 20-i, ungvári esküvő, ahogy az idézett sajtó beszámolóban is olvasható: „A temető elején van felállítva a kék bársony baldachin, mely alatt az esküvői szertartást megtartják. Előbb azonban *Steif Jonathán* alrabbi intéz ékes német nyelven beszédet a gyülekezethez, amely sokszor erős zsargonba csap át. Főleg a jótékonykodásról és adakozásról beszél, csak a végén jön a spanyol nátha”.

Az alrabbiéként aposztrofált eskető rabbi az *Steif Jonatán* (1877–1958), aki előbb 1912-től ungvári dáján volt, majd később, 1923-tól a Pesti Ortodox Rabbinate egyik vezető rabbija lett, és akinek a budapesti mikve felépülésében való sze-

repéről már írtunk korábban³⁵. *Steif* rabbi, a Kasztner-vonaton hagyta el Magyarországot, később az Egyesült Államokban folytatta rabbini tevékenységét, és ott is hunyt el. Szerencsére magával tudta vinni az összes saját írását is, amelyek között található egy fénykép a fent említett fekete esküvőről is.

Egy másik figyelemre méltó részletet is megtudunk ebből az újságcikkből. „Mindenki az új párt akartja látni és épp ezért csak keveseknek sikerül a baldachin közelébe férkőzni. A kántor templomi gyermek énekkara igen szépen énekel. Aztán még erősebb tolongás, visítás kiabálás – az esküvőnek vége. Valami jófajta szilvóriumot osztogattak a kijáratnál; úgy láttam, mindnyájuknak – egy pohárból...”.

Ez a részlet a kortársakat is megszólalásra készítette, egy későbbi számban³⁶ *Deutsch Jenő*, a hitközség elöljárója több dologra is reagált *A közönség köréből* c. rovatban, ezek közül érdemes két részt idézni. „Hogy a szilvóriumot mindnyájan egy pohárból itták, ezzel bizonyára jelképezni akarták, hogy most már nem kell tartani a járvány bacilusainak átöröklésétől, ihatnak immár egy pohárból is... Ami az alrabbinak zsargonba átcsapó beszédét illeti, az a már régen elhaltakra való tekintettel történt, akik tudvaleg nem beszéltek még a mai kulturált modern német nyelvet... *Steif* alrabbi beszédében magyarázatát adva eme különös szertartásnak, kifejtette, hogy városunkban járvány uralkodik, amely naponta több áldozatot követel, eljöttünk tehát a mi nagy halottainkhoz, juttassák el fohászainkat a mindenhatóhoz hathatós támogatásukkal, hogy városunkban a járvány szűnjék meg...”.

* Köszönet jár K. G.-nak a pótolhatlan segítségéért. ¹ 129. szám 14–16. oldal; ² *Sulchán áruach*, OC 45:1.; *JD* 367:1–2.; ³ *Példabeszédek* 17:5.; ⁴ *SÁ OC* 23:1–2.; ⁵ *3Mózes* 21:1.; ⁶ *MáHáRSáM* responsum 4. kötet 40. fejezet; idézi *Cic Eliezer* responsum 4. kötet 15:5.; ⁷ *Chám ubráchá lómismeret Sálom, Avélut*, bét 13., chet 40.; ⁸ *Avélut* 448. fejezet; ⁹ *Sulchán háezer* 2. kötet 7. fejezet *Szimlá láCvi* 8. paragrafus; ¹⁰ Lásd *SÁEH* 56. fejezet; ¹¹ Hisz 1787-ben már elhunyt *Elimelech* rabbi; ¹² *Jiszráél Hopstein* rabbi (1736–1814); ¹³ *Jáákov Jichák Hurwitz* rabbi (1745–1815); ¹⁴ *Ohel Elimelech*, Przemysl 1910, 153. paragrafus; ¹⁵ *Böerót hámajim – Böer lácháj ro*, Szatmárnémeti 1942, 20b.; ¹⁶ *Ktubot* 17a.; ¹⁷ Lvov 1871, a 7. kapu elején; ¹⁸ 1866. május 10., 147. oldal; ¹⁹ Lásd erről Szará Bárné: *Chátunát jötómim*, in: *Segula* folyóirat, 2016. július, 74. szám, 44–53. oldal; https://www.ybzblog.org.il/post/black_wedding_shalev_kalifa; ²⁰ 1909. március 25., 2. oldal; ²¹ *Sziách Juchák* responsum 1. kötet 491. fejezet; ²² Lásd *Széfér Uspicán*, Jeruzsálem 1977, több helyen; ²³ *Széfér Uspicán* uo. 376. oldal; ²⁴ *Mikor Chájim*, Bilgoraj 1912, 182. paragrafus; ²⁵ Hisz ebben az évben április 19-én hunyt el; ²⁶ *Ávrahám Fuchs: Hásoá binkorot rabánajim*, Jeruzsálem 1995, 358–359. oldal; ²⁷ *Uo.* 359. oldal; ²⁸ *Uo.* 360. oldal; ²⁹ 1944. június 1., 2. oldal *Az Orthodoxia Hírei* rovatban; ³⁰ *Szegedi Friss Újság*, 1927. január 30., 4. oldal; ³¹ Továbbá az *Egység* 16. oldalon *Jichák Luria* rabbi neve tévedésből *Kicchákként* szerepel; ³² *Hácfvá* napilap, 1894. augusztus 6., 716. oldal; ³³ 42. fejezet; ³⁴ *Ung*, 1918. október 27., 2. oldal; ³⁵ *Egység* 114. szám 17. oldal; 16–17., 19. oldal; ³⁶ *Ung*, 1918. november 3., 3. oldal.

Imádságok a járványok idejére 2. rész

Az imádkozás az Istennel való közvetlen kapcsolatunkat jelenti. „Az Örökkévaló mellett van, nem félek...” – mondjuk a Zsoltárokban. (118:6.). Az imádkozás a mindennapi zsidó élet alapvető tevékenysége, ám a járvány természetesen erre is, mint életünk minden más területére, hatással volt. CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

A héber betűk egyben számokat is jelölnek. Ezen alapul a gemátria, vagyis az az elmélet, hogy az egyes szavak számértéke is különféle jelentéseket közvetít a számunkra. A gemátriát ismerők számára a helyzet egyértelmű: a „*jes pitáron lekoroná*” (van megoldás a koronára) kifejezés számértéke (1443) pontosan megegyezik a „*tesuvá, iflá ucedáká*” szavak számértékével. Ros hásanákor az imáinkban elmondjuk, hogy az előbbi három dolog: a megtérés, az ima és az adakozás elháríthatják tőlünk a rossz ítéletet. A középsőről beszélünk most.

TEHILIM

A Dávid király által írt Zsoltárok könyve az évezredek alatt zsidó nemzedékek hosszú sorának jelentett menedéket és spirituális erőforrást. Ma sincs ez másként: a zsoltárok felolvasása ma is a legfontosabb imáink közé tartozik, legyen szó betegségről, háborúról vagy meddségről. Egy szokás szerint az egész Zsoltárok könyvét felosztják a résztvevők számának megfelelően, és a kívánt esemény bekövetkezése érdekében annyiszor olvassák végig, ahányszor csak lehetséges. Ebben a digitális technika is a segítségünkre van, amire idén jóval nagyobb igény és szükség van, mint eddig bármikor. A Zsoltárok könyvének együttes elmondásához a tehilimyahad című oldal nyújt könnyen áttekinthető és használható platformot több nyelven.

A nagy sebességgel terjedő vírus okán naponta tartanak világszerte egy időben zsoltárolvasást. Fontos, hogy egyszerre, azonos időben

mondják minél többen ugyanazt az imát, így ugyanis sokkal nagyobb az ereje, mondják bölcseink. A felhívások különféle internetes csoportokban terjednek, és meghatározzák, hogy melyik zsoltárt és pontosan mikor kell elmondani. Többnyire a 121-es zsoltárt választják, melyet általában bajok, nehézségek esetén szokás mondani. Más helyeken a 91-es és 46-os zsoltárt ajánlják megfelelő *szegulaként* (védő formula vagy cselekedet). Mindkettő arról szól, hogy hogyan védi meg népének tagjait az Örökkévaló minden csapástól. Megint máshol a 3. és a 91. zsoltárt tartják a legmegfelelőbbnek erre a célra, hivatkozva a jeruzsálemi Talmudra (*Sábát* 6:2.), mely szerint e két ima az üldözöttek dala. Bölcseink szerint e szövegek jó jelül szolgálnak számunkra a bajtól való megmeneküléshez.

IMÁK JÁRVÁNYOK ELLEN

A járványok végigkísérik az emberiség történelmét, és számos olyan imaszöveget ismerünk, melyek az adott korszakban pusztító járványtól való megmenekülésért íródtak. A XVI. századi cfáti kabalista, a szent életű Ári például amuletteket írt a közösségében néhány évente végigsöprő járványok elhárítására.

Az Ostropoliba való ráv Simson, aki *ál kidus Hásem*, vagyis Isten nevének megszentelésével veszítette életét az 1648-as Hmelynickij-mészárlás során, korának egyik legnagyobb kabalistája volt, akit az utána következő nemzedékek nagyjai is kiemelt tisztelettel említettek. A járványok elleni szegulája korai írásaiban található. A kabalis-

ta rabbi azt javasolta megelőzőként a járványok ellen, hogy a Tóra Onkelosz-féle fordításából (héberül: *tárgum*) olvassák fel a zsidók sivatagi vándorlásának állomásait Mózes *negyedik könyve*, a *Bámidbár* végéről.

Akiva Ejger, világhírű rabbi, korának egyik vezető tóratudósa az 1831-es európai kolerajárvány idején azt javasolta, hogy minjában mondják el a Szentélyben használt füstölőszer összetevőit felsoroló, *pitum háktoret* nevű talmudi részletet, mert az jó jel arra nézve, hogy megálljon a járvány. Az imákon túl kiállt amellett is, hogy 15 embernél több ne gyűljön össze egy minjében a járvány ideje alatt, és fontosnak tartotta az orvosok utasításainak betartását. Ezt napjaink vezető rabbijai is hangsúlyozzák.

Jichák Jozsef, Izrael Állam szfárádi főrabija lányok és asszonyok számára szerkesztett imát, kifejezetten a koronavírus-járvány megszüntetéséért és a betegek mihamarabbi felépüléséért. Az imát a szombatra készített kalács tészájából levett *chálá* micvájának teljesítésekor, valamint péntek este, a szombati gertyagyújtás idején javasolt elmondani. Az ima ismert szövegeket tartalmaz, elsősorban a bűnbánó (*szlichot*) imákból, melyeket közösségi böjtnapokon mondanak. A közösségi böjtöket is többnyire a zsidókat veszélyeztető helyzet esetén szokták elrendelni. A *chálá* levétele közismerten olyan jó cselekedet, melynek érdemében az Örökkévaló gyógyulást hozhat betegeknek vagy más, kívánt eredményt érhetünk el általa, akár csak a zsoltárok felolvasásával.

A járvány kezdetén, amikor még csak Kínából érkeztek aggodalmat keltő hírek, a jeruzsálemi Siratófalhoz hívtott össze imádkozó tömeget Cfat főrabbi, Smuel Élijáhu: „A zsidó hagyományok szerint az egyik áldás vonzza a másikat maga után. Amikor Izrael népére sújtott le egy járvány, Dávid király azt tanította, hogy minden egyes dologért, amit az Örökkévalótól kapunk, áldást kell mondani. Ezt követően a járványnak vége szakadt. Dávid király tanítását szeretnénk továbbadni a kínai nép számára. Dávid király azt is tanította, hogy dalban áldjuk az Örökkévalót. Arra kérek minden kreatív alkotót, komponistát, zenészt és énekest, hogy írjanak egy dalt, mely Izrael ajándéka lesz a kínai nép számára. A barátság, az ima és az áldás dala” – tette hozzá. Élijáhu rabbi korábban egy újságcikkben írt arról, hogy a zsidó nép kötelessége a koronavírus áldozatiért imádkozni, tartozzanak azok bármely nemzethez is. Erre a Tórából hozott fel egy példát: Ábrahám Ávimelechért, a filiszteus királyért imádkozott, amikor az uralkodó és háza népe megbetegedett. „Kínát járvány sújtja. A Tóra azt parancsolja, hogy ne legyünk kemény szívűek. Minden egyes embernek imádkoznia kell a fertőzöttekért, amikor a főimát mondja magában és az egész közösségnek is könyörögnie kell a nyitott tóraszekrény előtt” – szólított fel a főrabbi.

ORVOSOK IMÁJA

A jelenlegi helyzetben igazán elmondható, hogy az orvosokon a

világ szeme. Az orvosoknak a saját szakmai tudásukon és tapasztalataikon kívül isteni segítségre is szükségük van ahhoz, hogy munkájukat a lehető legjobban és legpontosabban végezzék. Markus Herz (1747-1803), németországi zsidó orvos és filozófus tollából származik *Az orvos napi fohásza a betegek meglátogatása előtt* című imádság. Herz doktor a filozófus Immanuel Kant tanítványa volt, emellett a szintén filozófus Moses Mendelssohn orvosa. Az ima szövegét először 1783-ban publikálta német nyelven. A héber változat néhány évvel később jelent meg. Vannak, akik tévesen a XIII. századi Spanyolországban és Egyiptomban élt rabbinak, orvosnak és filozófusnak, a Rámbámnak (Maimonidész) tulajdonítják a szöveget. Az imádság az Isten által teremtett emberi test csodáját ünnepli, és az Örökkévaló támogatását és áldását kéri a gyógyító munkára. Ezekkel a sorokkal kezdődik az ima: „Mindenható Isten, Te teremtetted végtelen bölcseségeddel az emberi testet. Tízezerszer tízezer szervet egyesítettél benne, melyek megállás nélkül és harmóniában működnek, hogy megőrizzék a halhatatlan lelket körülfogó test egységét a maga szépségében. Mindegyikük tökéletes rendben működik, egybehangzóan és összehangolva. Mégis, amikor a törékeny anyag, vagy a vágyak szabadon engedése elrontja ezt a rendet, vagy megzavarja ezt az összhangot, akkor az erők összezsapnának, és a test szétmorzszálódik azzá az eredeti porrá,

melyből jött. Jóindulatú hírnökökként küldesz az embernek betegségeket, hogy előre figyelmeztessenek a közeledő veszélyre, és arra ösztönözzenek, hogy megelőzzük azt.” Hosszas fejtegetés után pedig így végződik: „Mindenható Isten! Kegyelmedben engem választottál, hogy teremtményeid életét és halálát vigyázzam. Nekifogok a munkámnak. Támogass ebben a hatalmas feladatban, hogy az emberiség hasznára legyek, mert a Te segítséged nélkül még a legkisebb dolog sem sikerülhet.”

IMA AZ OLTÁS BEADÁSÁKOR

Végezetül említsük meg, hogy a zsidóságban az élet védelme mindenek felett áll: „venismártem meod lenáfsotéchem” – és vigyázatok nagyon az életetekre, mondja a Tóra. A járvány kezdetekor rengeteg szó esett az oltásról, ám ez sajnos még mindig nincs a kezünkben. Ha azonban egyszer, remélhetőleg a nem túl távoli jövőben sikerül megtalálni a megfelelő vakcinát, beadásakor a elmondhatjuk azt az imádságot, melyet Hannah Katsman, izraeli egészségügyi szakértő kifejezetten erre az alkalomra szerkesztett nagyjából egy évvel ezelőtt. Az ima arra kéri Istent, hogy a beadandó oltás „hozzon egészséget, áldást és megváltást, és védjen meg minket a szenvedéstől és borzalmas betegségektől”. Azért is könyörög, hogy az Örökkévaló „hosszú, békés élettel, pénzügyi biztonsággal és sikerrel” áldja meg az oltásokat beadó ápolónókat és az orvosokat.



Három dologra tanított minket a járvány

Mi várható Szentendrén a korlátozások megszűnésével, milyen újítások lesznek és mire tanított az elmúlt időszak? A szentendrei Cháj Galériának és zsinagógának a vezetőivel, Myers Mendy rabbival és feleségével, Tziviával beszélgettünk. TUNA JUDIT INTERJÚJA

MTZ: A járvány kitörése előtt nagyon sok ötletünk volt, hogy hogyan pezsdíthetjük fel a zsidó kultúrát a környékünkön, azonban a koronavírus miatt nem folytathattuk, amit elkezdtünk, pedig a purimi ünnepségünk annyira jól sikerült, hogy minket is rengeteg energiával és kreativitással töltött fel. *(interjúnk még a korlátozások teljes feloldása előtt készült)*

– Mitől volt különleges az esemény?

MTZ: Hozzánk Szentendréről, Pomázról, Tahitófaluból és Leányfaluról jönnek. A környéken nagyjából száz zsidó család lakik, és Purimkor megtöltöttük a zsinagógát: nyevheneten ünnepelték nálunk a Purimot. Ilyen még nem volt az alig öt hónap alatt, azóta, hogy elkezdtek a működésünket Szentendrén. Jöttek családosok, fiatalok, idősebbek, nagy örömünkre minden korosztály képviseltette magát. A felnőtteket koktélokkal vártuk, míg a kicsik festhettek, kézműveskedhettek az esemény alatt.

MM: Közismert a zsidó bölcsék azon szemlélete, miszerint Purim ünnepén addig kell alkoholos italt fogyasztani, amíg az ember nem tudja megkülönböztetni a becsületes Mordechájta a hitvány Hámántól.



NÉVJEGY

MYERS MENACHEM MENDEL ÉS TZIVIA

- **FOGLALKOZÁS:** a Cháj Galéria és zsinagóga vezetői
- **CSALÁD:** egy gyermek

Ráadásul Purimkor micva vidámkodni, erre elég jól rásegít egy-két pohár ital, innen jött az ötlet, hogy koktélokkal ünnepeljük idén a Purimot. Az egyik legjobb a hámántáska koktél volt.

– Hámántáska koktél? Elég bizarrral hangzik...

MTZ: Így elsőre valóban bizarrnak tűnhet, a gin alapú ital, amit a hámántáska inspirált. Volt benne lekvár és mák is. Ezt a két összetevőt összefőzik, kihűtve hozzákeverik a ginhez, hozzáadnak még egy friss

szilvát, és így szolgálják fel Y alakú pohárban – ami a hámántáska formájára asszociálható. Ez adta az alaphangulatot. Volt még egyébként whisky alapú csokoládés koktél, illetve nem feledkeztünk meg a kisebbekről sem: nekik misloach mangót szolgáltunk fel, amely a nevéből adódóan egy mangó alapú gyömbéres ital.

– Úgy tűnik, nem egy megszokott purimi ünnepség volt Szentendrén...

MTZ: Az biztos! Megila-olvasással kezdődött a program, aztán jött a koktélbemutató, és közben Yitzhok Mouilly, amerikai haszid festőművész, purimi ihletésű, pop-art stílusban készült festményeiből mutattunk be néhányat. Szeretnénk, ha a festmények révén minél többen megismerkedhetnének a zsidó vallásfilozófiával, ezért is gondoltunk arra, hogy a kiállítást a pandémia végén újra megnyitjuk. Nagyon várjuk már, hogy véget érjen a járvány, mely mindenki életére óriási hatással van.

– Most, hogy néhány korlátozásnak már vége, mi marad a régi-ben és milyen újdonságok lesznek Szentendrén?

MTZ: Érezzük mi is, hogy ebben az időszakban még jobban elkél a segítség, ezért kitaláltuk, hogy segítjük az itteni zsidó családokat: Peszáchra csomagot állítottunk össze, sábeszekre pedig frissen sült, háziilag készített barheszt és gyertyákat juttatunk a családoknak. Lelkileg is segítünk annak, akinek szüksége van rá, illetve vallási gyakorlatokban adunk segítséget. Egyelőre a közös imák elmaradnak, de már nem kell sokat várni, hogy újra megnyissuk kapuinkat. A nyitásnál fokozottan fogunk figyelni, hogy mindig legyen mindenhol kézfertőtlenítő, és szelőlősen is fogunk elhelyezkedni. A kidus valószínűleg egyelőre elmarad. Talán a zsinagóga ajtaja is nyitva lehet, ugyanis a kertünkéből nyílik a bejárat, ahova külső szemlélődő nem láthat be. Aki kér, annak tudunk biztosítani maszkot is. Fontos számunkra a közösség, és a járványt is komolyan vesszük.

– Mit lehetett tanulni az elmúlt pár hónapból?

MM: Minden, ami történik, lecke mindannyiunknak. Az elmúlt néhány hónap példa nélküli eseményeit követően, most úgy tűnik, a helyzet kezd normalizálódni. Folytatni kell az összes múltbeli tevékenységet; nem váltak kevésbé fontossá, mint amilyenek korábban voltak.

Ennek ellenére számos lényeges tanulság levonható a szigorításokból: az egyik a közösség jelentősége. Rengetegen estek depresszióba, sok konfliktus született karanténban a világ minden táján. Kiderült, hogy súlyosan alábecsültük a barátság és a közösség fontosságát: magától értetődőnek tekintettük őket. Ha továbbmegyünk, ezt a leckét szívből kell vennünk, jobban értékelnünk kell barátainkat, és nagyobb figyelmet kell fordítanunk a körülöttünk lévő emberekre; soha nem tudhatod, kinek az életét tudod jobbá tenni.

Egy másik lecke a hit hatalma. A COVID-19 kitörése, az úgynevezett „fekete hattyú”-esemény, sok ismeretlennel, kételkedéssel, félelemmel és félrevezető információval járt.



Eljutott egy olyan ponthoz, ahol nem tudtuk, mit hoz a holnap. Ezekben a helyzetekben az istenbe vetett hit felbecsülhetetlen értékű eszköz, amely segít megbirkózni a bizonytalansággal. Bár nem mindig válaszol a kérdésekre, megerősíti bennünk annak felismerését, hogy a világban rend van és nincs káosz. Van, aki mutatja a helyes utat. Ez sokkal kevésbé teszi félelmetessé az ismeretlent. Ahogyan az örök érvényű zsolotárók könyvében is írva van: „Még ha a halál árnyékának völgyében járok is, nem félek a gonosztól, mert te velem vagy.”

A harmadik lecke a napi tevékenységeinkkel kapcsolatos: ha ez egyszer megtörtént, máskor is megismétlődhet. Ezért a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a kommunikációra, a tanulás digitális eszközeire és magára a tanulásra. Tavaly kifejlesztettük és közzétettük a SynaGo nevű magyar nyelvű zsidó alkalmazást, amelyen zsidó híreket olvashatunk a világ minden tájáról, ezen kívül egy imakönyvet, héber naptárat és a magyarországi zsidó intézmények térképét tartalmazza. Noha ez egy jó kezdet, muszáj továbbhaladnunk ezen az úton: hasonló projekteket kell bevezetnünk, hogy átlépjük azokat a földrajzi határokat, amelyek a jövőben elválaszthatnak minket.

MTZ: Habár a körülményeket nem mi irányítjuk, a döntéseink a mi irányításunk alatt vannak. Sokan

súlyosan szenvedtek a karanténtól, legyen ez egészségügyi probléma, szeretteinek elvesztése vagy a jövedelmünk kiesése. Igyekszünk mindenkin segíteni és mindenki mellett állni ebben a nehéz időszakban is. Ez a kihívás azonban nagyszerű lehetőségeket is adott nekünk: megerősíthettük kapcsolatainkat a családukkal. Jobban meg tudtuk ismerni saját magunkat, volt idő könyvolvasásra és új hobbikat is kipróbálhattunk. Talán tanulhattunk valami újat a zsidó örökségünkről is. Megtanultuk, mely tevékenységeink és szokásaink elengedhetetlenek, és azokat is, amelyek nélkül különösebb probléma nélkül élhetünk. Tapasztalhattuk, hogy nem kell mindenhová autóval mennünk, talán egy egészségesebb és tudatosabb életmódot élhetünk a jövőben.

– Mit remélnék a jövőtől?

MTZ: Miután elvonult a koronavírus-járvány, megnyitjuk a kóser kávézónkat és a művészeti galériát is. Szeretnénk, ha az emberek pozitív benyomást szereznének a zsidóságról, az életfilozófiánkról, egyszóval a vallásos zsidó életéről. A célunk, hogyha valaki betér hozzánk, tanuljon valamit, akár csak abból is, hogy ránéz egy képre a galériában.

Terveim között szerepel, hogy havonta egyszer női klubot tartok, és a gyerekeknek is szeretnék havi rendszerességgel tanulási lehetőséget biztosítani. A férfiak hetente merülhetnek majd el Mendy irányításával a Tóra rejtelseiben, valamint – természetesen – megtartjuk a közös sábeszeket és ünnepeket is.

MM: Azt szeretnénk, ha vége lenne a járványnak és a pusztításnak, amelyet olyan sok ember életében okozott. Bízunk benne, hogy újra kinyitjuk ajtóinkat „testvéreink” előtt, és ismételten összegyűlhetünk tanulásra, imára és ünneplésre is. De addig is, Reinhold Niebuhr idézete csengjen mindenki fülében:

„Istenem, adj nekem türelmet, /Hogy elviseljem, amit nem tudok megváltoztatni, /Bátorságot, hogy megváltoztassam, amit tudok, /És bölcsességet, hogy e kettőt meg tudjam különböztetni.”

Az volt a legfontosabb üzenetünk, hogy senki nem marad egyedül

A járványidőszak alatt az EMIH több olyan szolgáltatást vezetett be, amely a zsidó közösség tagjait segítette. Azóta eltelt két hónap. A kormány enyhített a járványügyi előírásokon, talán lassan minden visszatérhet a megszokott kerékvágásba. Ezért megkérdeztük Erdős Juditot, az EMIH szolgáltatásainak egyik szervezőjét és az Óbudai Kóser Catering vezetőjét, hogy milyen tapasztalatokat szerzett ebben a nehéz időszakban. ZSIDO.COM

– Mi volt ennek a két hónapos időszaknak a legfőbb tapasztalata?

– Az idősek nagyon örültek a lehetőségnek, ami nemcsak az alapvető szükségletek biztosításáról szólt, hanem arról az élményről is, hogy nincsenek egyedül. Ha kell, megoldunk mindent, a bevásárlástól a főzésen át a gyógyszerek beszerzéséig (még a hiánycikkek esetében is) és energikusak vagyunk, de ami legalább ilyen fontos: tudnak hozzánk szólani. Az volt a legfontosabb üzenetünk, hogy ha elfogy az étel és a családi segítség, akkor nem maradnak egyedül. Köves Slomó rugalmassága, energiája mindig motiváló az EMIH dolgozói számára, de most sem hagyta a csapatát

magára. Már az első héten átálltuk az új helyzethez alkalmazkodó működésre, ami az ő hozzáállásának köszönhető.

– Mennyien vették igénybe az EMIH szolgáltatásait?

– A kóser élelmiszerek házhoz szállítását 100-150-en vették igénybe naponta. A gyógyszerek beszerzésére csak az első hónapban volt igény, amikor mindenki pánikszzerűen próbálta kiváltani a gyógyszereket. Nagy sikere van az ünnepi csomagjainknak, amiket szintén házhoz szállítunk. Majdnem 700 peszáchi csomagot állítottunk össze, nagy volt az érdeklődés a lág báomeri barbecue csomagjainkra is. Holnap indul



NÉVJEGY

ERDŐS JUDIT

- SZÜLETETT: 1963
- FOGLALKOZÁSA: közgazdász, az Óbudai zsinagóga operatív vezetője
- CSALÁD: férjezett, 3 gyermeket nevel



útnak 350 darab sávuoti tejes csomagunk is, ami szintén rendelhető volt. (interjúnk májusban készült – a szerk.)

– Hogyan viselték a közösség tagjai ezt az időszakot?

– A közösség tagjai éltek az új online lehetőségekkel, más rabbikat, rebbeceneket is megismerhettek, beeláthattak más zsinagógai közösségek programjaiba is. Azonban folyamatosan jelezték, hogy hiányzik a péntek esti közös imádkozás, az azt követő kidus, a reggeli tanulá-

sok. Kivétel nélkül mindenki várja az újranyitást, az együtt imádkozás erejét. Sok ember valóban (csak) itt talált közösségre.

– Mennyire volt nehéz szervezni a segítségnyújtást?

– Logisztikailag nagyon nehéz egy bizonyos időszámban (12-15 óra) ennyi helyre a városban odaérni. Nehéz feladat az ételek egyenkénti becsomagolása is. Az elején az alapanyagok beszerzése is okozott gondot és a hetenkénti áremelkedés (különösen a zöldség és a gyümölcs) kezelése is. Mivel a saját szervezetünk (gimnázium, EMIH dolgozók, zsinagógák) ellátása kiesett, volt kapacitásunk az új kihívások teljesítésére, örültünk, hogy dolgozhatunk és egyben segíthetünk is, miközben volt bennünk is félelem a vírus okán, hisz talán az egyetlenek voltunk, akik nem home office-ban dolgoztunk az egész időszak alatt.

– Mi következik most, milyen változások lesznek a várható újranyitással?

– Szép lassan nyitnak a zsinagógák és kezdjük őket a pénteki, szombati

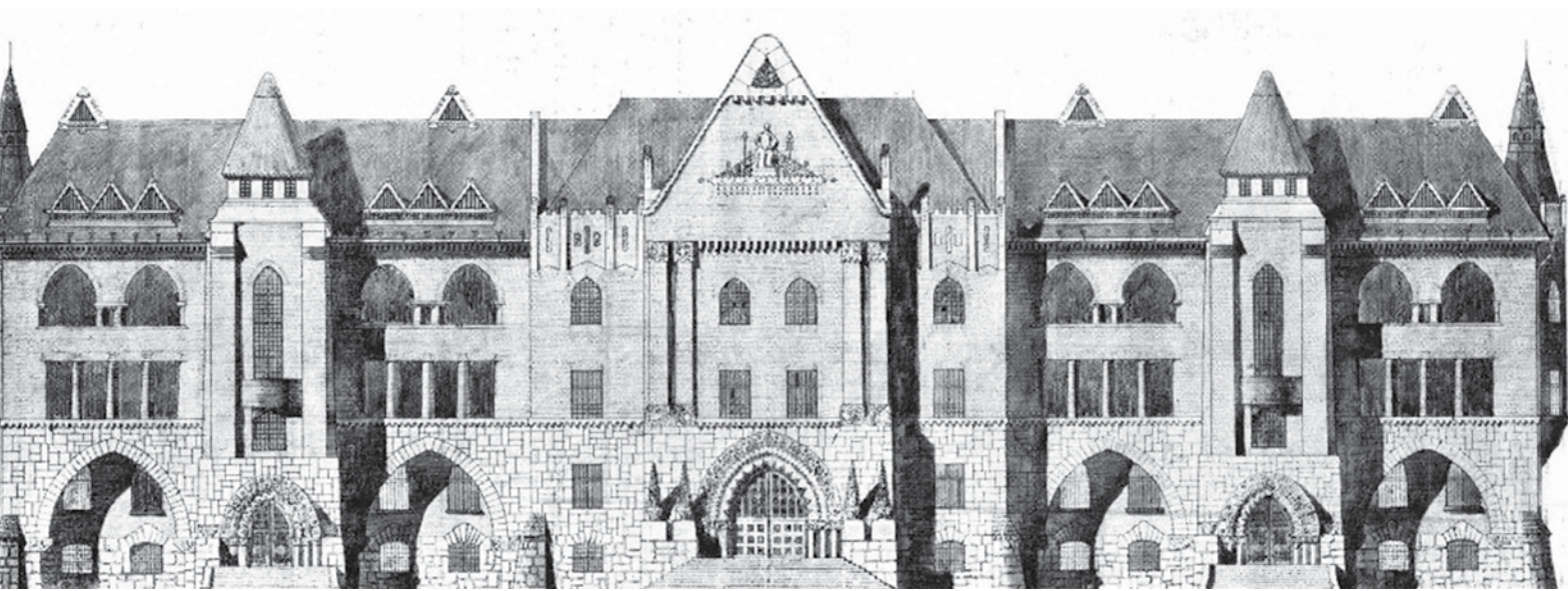


kidusra előkészíteni. Sajnos a magánrendezvények (bármicvók, esküvők stb.) megtartásában még nem reménykedhetünk. Várjuk vissza az izraeli szakácsainkat, hogy ismét teljes létszámban és egyre magasabb színvonalon dolgozhassunk. Valószínűleg az ebédkiszállítás szolgáltatásunkat is megtartjuk, mert egyre több

olyan visszajelzést kapunk, hogy ha tudnak enni jó árban finomat, akkor inkább kóser esznek, mint tréflit. Vasárnapi családi brunch, főzőtanfolyam, exkluzív vacsorák – rengeteg ötletünk van, alig várjuk, hogy megvalósíthassuk őket!

(Eredetileg megjelent a zsidó.com internetes portálon)





Az emberszeretet „Lajtába öntve”

A PESTI HEVRA KADISA AMERIKAI ÚTI INTÉZMÉNYEI – 1. rész

A Herminamező közepén, az Amerikai úton van egy telek, ahol tekintélyt parancsoló, az emberi élet és egészség megőrzésére, jobbá tételére alkotott épületek emelkednek. Nagyjából ma is az eredeti célok szolgálatában állnak; sokan az idegsebészeti klinikaként ismerik, mások a zsidó kórházként, egyesek mindkettőről tudják, hogy itt található, az viszont csak kevesek előtt ismeretes, hogy a három fő pavilon Lajta Béla egy-egy remekbe szabott alkotása, melyek mindegyikét a Pesti Hevra Kadisa felhívására rendelte meg, az izraelita vallású magyarok emberszeretetet táplálta nagyvonalúságából. Újabb, Judapest anno cikksorozatunkban utóbbiak körülményeit idézzük fel.

CSEH VIKTOR ÍRÁSA

A MEZEY-FÉLE TANULMÁNY

A Pesti Hevra Kadisa a fővárosi zsidó közösség egyik legrégebbi intézménye volt, melyet 12 évvel a pesti hitközség megalakulása előtt, 1788-ban állítottak fel.¹ A nagy múltú intézmény a fő, temetkezéssel kapcsolatos tevékenysége mellett széles körű emberbaráti akciókat is folytatott a szegény, beteg és idős emberek körében.

Az emberbaráti célok bővítésének feladatát dr. Mezey Ferenc (szül.: Grünfeld, 1860–1927) ügyész, a Hevra titkára tűzte zászlajára, aki tanulmányi útjai alatt gyűjtött tapasztalatait *A Pesti Chevra Kadisa Izraelita Szent Egylet előljáróságához benyújtott előterjesztés a létesítendő Betegek Otthona (Idült Betegek Hajléka) szervezése tárgyában* (Budapest: Márkus Samu nyomdája, 1906) című broszúrában foglalta össze és tárta a Szentegylet vezetősége elé. A füzetben Mezey doktor bécsi, berlini, frankfurti és hamburgi példákon keresztül ihlette meg az előljáróságot.

A tanulmányban részletesen szerepelt az egyes városokban már létező, hasonló jellegű intézetek működése. Bécsben például az aggok háza épületéhez csa-

tozták az idült emberek háromemeletes épületét, ahol ez időben 80–90 ember feködött. Berlinben az Oranienburger str.-i nagyzsinaogó mellett, a háromemeletes „Hospital”-ban átlagban 90 beteget helyeztek el, a felvétel alapfeltétele pedig 7 évi hitközségi tagság volt. Frankfurtban a szerényebb, Gumpertz-féle sínlódók háza 1888-ban létesült, és ha zsidók nem jelentkeztek, akkor más vallásúakat is befogadtak. A hamburgi, körülbelül 20 ágyas gyógyíthatatlanok menhelye egy villaszerű épületben volt, ahol olyanokat helyeztek el, akik legalább 5 évig a hitközségnek tagja voltak, de fizetős betegeket is felvettek, ám nekik is csak ugyanolyan ellátás járhatott, mint a többieknek. Mezey Budapestről is hozott követendő példát, a San Marco hercegnő által alapított óbudai Irgalomházat, mely bár katolikus jellegű volt, zsidókat is felvettek.²

SZABÁLYZAT-TERVEZET

Mezey az írását egy szabály-tervezettel zárta, – mely szinte szóról szóra egyezik a későbbi, 1911-es alapszabályzattal. Főbb pontjai a következők voltak:

„A betegek otthona mindkét nembe-
li, szegénysorsú oly betegek befogadása,
ellátása és állandó gondozására szolgál-
na, kik betegségük idült voltánál, vagy
gyógyíthatatlanságánál fogva munkára
képtelenek, kórházi ápolásra nem valók
és családi ápolásban nem részesülhet-
nek. Elmebetegek, epileptikusok és
ragályos betegek föl nem vehetők, sőt e
betegségek későbbi fölmerülése esetén
is eltávolítandók. Egyenlő elbánásra
fizető tagok is befogadhatók volnának,
de számuk az összes elhelyezettek ne-
gyedénél nagyobb nem lehet.

Ingyenesen volnának elhelyezhe-
tők első sorban: a pesti chevra kadisa
aggok házában gyógyíthatatlanná vált
agg betegek, kifogástalan erkölcsű, sze-
gény, beteg férfiak, ha a chevranak 5 év
óta tagjai, ezeknek nejei, özvegyei, ha a
betegség a férjnek a chevra kötelékébe
történt fölvételekor még fönn nem ál-
lott. Az állandóan ágyhoz kötött bete-
gek előnyben részesítendőek. Fölvehető
másodsorban oly férfiak, kik legalább
20 éve állandóan Budapesten laknak,
a chevra kadisa tagjai, vagy legalább
10 éve a pesti hitközség tagjai, vagy ily

Leitersdorfer alias Lajta Béla főhomlokzati terve
(Magyar Építőművészet 5. 1907. 12. szám 22. o.)

tagok nejei, illetve özvegyei. Végül fölvehető vallásra, nemzetiségre, korra és lakhelyre való tekintet nélkül az egyébként minősített betegek, ha az intézet valamely ágyalapítójának üres alapítványi helyére ajánlatnak s a chevra kadisa választmány által elfogadtatnak. [...]

Az intézet főtartására szolgáltnak: a létesítendő külön alap kamatai, az ágyalapítók és más jötevők alapítványai, az ápoltak után befolyó díjak s esetleg hagyatékaik, a pesti chevra kadisa általános jövedelmei. Alapító, aki 10.000 koronás alapítványt tesz. Joga van két ágy számára nevet adni. Neve az intézet előcsarnokában felállítandó emléktáblára vésendő. Az alapító, illetőleg özvegye az üresedésben lévő ágyhelyekre betegeket ajánlhatnak. A 10.000 koronánál nagyobb alapítvány után egész betegszoba nevezhető el az alapítóról. Ágyalapító, aki 4000 koronával növeli az intézet alapját.³

A SZERETETHÁZ PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA

A pályázatban csak meghívásos alapon lehetett részt venni, melyhez részletes építési program társult. Az épület az alábbi fő részekből kellett, hogy álljon: egy alacsony és felső emeletrészből álló földszint, két emeletsor, padlás, pince csak a legszükségesebb gazdasági célokra.

Az alsó földszintre kérték a portálakást és szolgálati helyiséget, külön bejárattal, 50–60 fős ebédlőt, az intézeti konyhát mosogatóval, éléskamrákat, 3–4 női- és 2–3 férficselédszobát, varrónő szobát, gazdasszonyszobát, ház- és gépészlakást, szenny- és tisztaruha-raktárakat, fa- és szénkamrát.

A magasföldszintre terveztették a 3 szobás gondnoki lakást, a bentlakó orvosnak egy háló- és nappalszobát, várószobás rendelővel, irodaszobával és házi gyógyszerteret. Nővérek számára

Alfréd (1854–1941). A bizottság beható tanulmányozás után november 4-én ismertette javaslatát a Szeretetház választmányával: „a beterjesztett tervek egyikét sem tartotta bemutatott alakban a kivitelre alkalmasnak”, de ettől függetlenül kihirdették a dobogósokat: Bálint és Jámbor, valamint Leitersdorfer Béla építészek megosztva kapták az első helyezést, a Vágó testvérek a másodikat, Fejér és Ritter pedig a harmadikat. A zsűri a korábbi 450.000 koronás építési költséget 600.000 koronára emelte, a díjazottakat pedig egy szűkebb körű pályázatra hívták, hogy korábbi terveiket átdolgozzák.⁷

A MÓDOSÍTOTT MÓDOSÍTÁSA

1907. január 27-ig beérkeztek az építészek módosított tervei, melyek közül február 27-én a Hevra Leitersdorfer Béla (1873–1920) – vagyis ismertebb nevén: Lajta Béla (ekkor magyarosított)



Bálint és Jámbor terve; Fejér és Ritter terve; Révész és Kollár terve (Magyar Építőművészet 5. 1907. 12. szám 24.; 27.; 31. o.)

TELEKVÁSÁRLÁS

A Mezey-féle tanulmányt követően a Pesti Hevra Kadisa még 1906 tavaszán a nyilvánosság elé lépett új terveivel, hogy egy Szeretetházat készít felállítani, ahol az idült betegeket kezelő otthon helyez el és a kórházaiban dolgozó betegápoló nővéreknek intézetet is, továbbá az idős embereknek ingyen lakhatást és munkalehetőséget nyújtó Menedékházat is épít.⁴

A két új intézménynek az Amerikai út 7. és 9. (ma: 53–55–57.) számú – egy 3486 93/100 és egy 2751 négyszögölnyi – telkeket vásárolták meg 156.500 koronáért. A grandiózus beruházásban jelentős forrást jelenthetett az egy évvel korábban, 650.000 koronáért értékesített Nagykorona (ma: Hercegprímás) utca 13. alatti Hevra ház, melyet még 1874-ben vásároltak. A telkekről külön kiemelték, hogy árnyas fák borítják, melyek kiválóan megfelelnek az igényeiknek, ráadásul több üvegház is áll ott, ahol a temetőket szolgáló kertészetet rendeznek be.⁵

4–5 egy- és 10 kétszemélyes szobát közös ebédlővel és fürdőszobával.

Az első és második emeletre 8, összesen 80 beteg befogadására alkalmas termet, melyekhez páronként egy nyílt és egy zárt nappali társalgót, 6 egy- és 4 kétszemélyes szobát kértek. Két-két teremhez egy ápolónőszobának, teakonyhának, closetnek, fürdő és közös mosdóhelyiséget rendeltek. A külön szobákhoz úgyszintén ápolónőszobát, liftet és ételfelhúzókat írtak elő. A padlásra pedig a mosókonyha, mángorló-, szárító- és vasalóhelyiség, valamint a mosónők lakóegysége kapott helyet.⁶

EREDMÉNYTELENÜL EREDMÉNYES

A felhívott 24 műépítész közül határ-időre, 1906. június 30-áig nyolc pályamunka érkezett be, melyeket az alábbi neves építészekből álló bizottság bíralt: Freund Vilmos (1846–1920), toronyi Fellner Sándor (1857–1945), Grünwald Mór (1868–1918), vágfalvi Quittner Zsigmond (1859–1918) és Wellisch

– C-vel jelzett tervét fogadta el, olyan megkötéssel, hogy a homlokzatra újabb tervet készítsen. Döntés született arról is, hogy a megemelkedett anyagárak miatt a 600.000 koronás építési költséget kizárólag a Szeretetházra fordítják, a Menedékház építését pedig elnapolják.⁸

FORMÁLÓDÓ KILÁTÁSOK

1908 tavaszán az alábbiakról számolt be a sajtó: „Az idült betegek befogadására szánt új szeretetház, amely intézmény 800.000 koronát meghaladó befektetést igényel, s a Pesti Chevra Kadisa legnagyobb szerű alkotásának készül, rövidesen megkezdheti humanitárius munkáját. Ózsig tető alá kerül s azután otthonává válik azoknak, akiknek teher az élet és akik terhei másoknak. Vele együtt, egyszerre testet ölt egy másik szociális jellegű intézmény is: a betegápoló nővérek otthona, amivel egy régóta vajdó kérdés, a betegápolónő-képzés is a leghelyesebb megoldást nyeri.”⁹

A beszámoló kecsesítő kilátásokat vetített az olvasók elé, ám sem maradt titok, hogy a költségek tovább emelkedtek, amely jelentős kihívás elé állította a Szentegyletet.

AZ ÖNZETLEN VAGYONOSOK

Bár a kiadások folyamatosan növekedtek, gyarapodtak az adományozók is. Érdekességképpen megemlítendő, hogy a pártfogók között volt még Lajta egyik nagynénje, özv. Leitersdorfer Lipótné, született Epstein Teréz (1832–1922) is, aki 1908 tavaszán egy 4000 koronás alapítványt tett a Szeretetház javára.¹⁰ Akkoriban természetes volt, hogy a hitközség és más organizációk vezetői is élen jártak a patronálásban, így például a Pesti Hevra Kadisa elnöke, Winterberg Gyula (1845–1920), udvari tanácsos ugyan ebben az évben az őszi nagyünnepekkor a készülő Szeretetház javára 3 ágyalapítványt tett 12.000 korona értékben (amellett, hogy 1500–1500 koronát küldött a hitközségnek, Hevrának és Nőegyletnek, hogy azt a rászorulók között osztják szét).¹¹

A Szeretoththonnak három nagyobb támogatója volt: az alappilléreinek sorát a híres gyáros, csepeli Weiss Manfréd (1857–1922) nyitotta 1906-ban, aki a Szeretoththonba elképzelt női osztály kialakítására ajánlott fel 100.000 koronát, hogy így is megörökíthesse szeretett felesége, Weiss Alice (1865–1904) emléket.¹² Ezért avatás előtt, az épület három főbejárata közül a jobb oldali feletti félkörívbe ezt vésték be: „Női osztály, néhai csepeli Weiss Alice emlékére”.

1907-ben dr. Freund István (1870–1944), a Magyar Petróleumipar Rt. igazgatója az ekkor elhunyt apja emlékére hívta életre a szintén 100.000 korona értékű „Freund Adolf és neje Engel Teréz Alapítványt”, mely mementójául a Szeretetház bal oldali, a férfi osztály bejárata fölé vésték fel az alapítvány nevét.¹³

A főbejárat timpanonjába az „Eliz Otthon / Heim Mór és Neje Schwarz

Eliz Alapítványa” címet vésték, miután 1910-ben Heim úr, egy Bécsben élő magánzó a megboldogult felesége emlékére 300.000 koronát (ebből 200.000 korona már az elhunyt végrendeletében szerepelt) ajánlott az Otthon befejezésére.¹⁴

TETŐ ALATT A BERUHÁZÁS

A Szeretoththon fölé már 1908 őszén tető került, hála az építőbizottság fáradhatatlan elnökének, halmi Deutsch Sándor (1846–1909) földbirtokosnak, az Osztrák-Magyar Bank főtanácsosának. A téglafalak és tetőcserepek látványos növekedése mellett pedig megkezdődött a szakmai munka is, így például kiképezték a főnövért, Fischer Rózát (1865–1916), aki 1909 tavaszán megkezdte a betegápolónők képzését a Hevra Kadisa Hungária körüti Aggok Háza (ma az Uzsoki Utcai Kórház Krónikus és Rehabilitációs Belgyógyászati Osztályai foglalják el az épületet) üres termeiben.¹⁵

AZ ISRAELITA ÁPOLÓNŐK „RENDJE”

A fent említett ápolónői képzést 1909. február 10-én hirdette meg a Pesti Hevra Kadisa. A képzésre pályázhattak a 18–30 év közötti „jó külsejű”, egészséges izraelita vallású hajadonok, illetve gyermektelen özvegyek, akik polgári iskolát végeztek, vagy legalább négy elemi iskoláról szóló bizonyítvánnyal rendelkeztek és további, általános műveltségüket igazolni tudták.

Az egy éves képzés, mely után a növendékek bizonyítványt kaptak, részint kórházakban, részint pedig a lakhelyükül szolgáló helyen (eleinte az Aggok Házában), a gyakorlati képzés pedig az izraelita kórházban történt, illetve a Szeretoththon megnyitása után az otthonban. A képzés végeztével három – esetleg két – éves magánápolónői

szolgálat letöltésével nyertek felvételt a nővérek közé.¹⁶

A Hevra Kadisa nővérképzőjének ötlete ugyan nem volt páratlan, de meglehetősen ritka. Az akkori Magyarországon csupán Pozsonyban volt hasonló intézet, melyet nagyjából egy évtizede indítottak, onnan pedig legközelebb Németországban voltak zsidó nővérképzők. A kurzusindítás híre tehát egész pezsdítően hatott az akkori közönségre, olyannyira, hogy az *Egyenlőség* főszerkesztő-helyettese, Komáromi Sándor (szül.: Haber Sámuel, 1866–1920) nem tudott elmenni a felhívás mellett, hogy azt csupán közzétegye, de terjedelmes cikket is írt a kezdeményezés üdvözlésére, melyben különböző izmusokat vélt felfedezni:

„A betegápoló nővérek zsidó rendje tulajdonképpen egy modernebb szociális gondolat megvalósítása. Van benne egy kis feminizmus. Élethivatást adni a nőnek a családi élet keretén kívül is. [...]

A keresztényeknél, ahol nagyobb szükség volt rá, ennek rég kitalálták a módját. A női rendek különféle címen és jelleggel ugyan, de mind ennek a szolgálatában állanak. Csak egy a hibájuk: az örökös lekötöttség, a lemondás az élet örömeiről mindörökre. A zsidó alkotás, illetőleg az ez idő szerint egyedül szó-bajóhető zsidó ápolónők rendje sokkal liberálisabb szellemben született. Hogy úgy mondjuk, sokkal jobban simul az emberi természethez. Nem kíván lehetlent. Számot vet olyan eshetőségekkel, hogy a fiatal fővel, tapasztalatlan ésszel, talán éppen a rajongás állapotában vagy idején tett fogadalom egy hosszú élet során be nem tartható. A szív megnyilatkozhatik és követelheti a maga jogát. A lekötöttség tehát nem örök. De az egzisztencia biztosítására való igény joga az egész élet tartamára biztosítatik. Tetszése, belátása szerint élhet vele az igényjogosult; de amíg vele él – köteles terheit is viselni.”¹⁷

¹ Ujvári Péter (szerk.), *Magyar Zsidó Lexikon*. Budapest: Zsidó Lexikon, 1929. 700. o.; ² K. S. „Két új intézmény”, *Egyenlőség*, 1906. 25. évf. 9. szám, 4–5. o.; ³ Uo.; ⁴ Komáromi Sándor, „A pesti chevra kadisa”, *Egyenlőség*, 1906. 25. évf. 20. szám, 5–6. o.; ⁵ „A pesti chevra kadisa”, *Egyenlőség*, 1906. 25. évf. 21–22. szám, 3–5. o.; ⁶ „A pesti izr. Szeretothház tervpályázata”, *Magyar Építőművészet*, 1907. 5. évf. 12. szám, 21, 32. o.; ⁷ „Hírek – A pesti chevra-kadisa új intézményei”, *Egyenlőség*, 1906. 25. évf. 48. szám, 10. o.; ⁸ Komáromi Sándor, „A pesti chevra kadisa”, *Egyenlőség*, 1907. 26. évf. 14. szám, 4. o.; ⁹ Komáromi Sándor, „A pesti chevra kadisa beszámolója”, *Egyenlőség*, 1908. 27. évf. 13. szám, 6. o.; ¹⁰ „Hírek – A szeretothház javára”, *Egyenlőség*, 1908. 27. évf. 11. szám, 16. o.; ¹¹ „Hírek – Jótékonyág”, *Egyenlőség*, 1908. 27. évf. 41. szám, 11. o.; ¹² „Hírek – 220.000 koronányi alapítvány”, *Egyenlőség*, 1906. 25. évf. 26. szám, 9. o.; ¹³ „Hírek – Nagy alapítványok”, *Egyenlőség*, 1908. 27. évf. 4. szám, 11. o.; ¹⁴ „Hírek – Háromszázezer korona”, *Egyenlőség*, 1910. 29. évf. 48. szám, 10–11. o.; ¹⁵ K. S. „A chevra kadisa egy éve”, *Egyenlőség*, 1909. 28. évf. 12. szám, 5. o.; ¹⁶ Mezey Ferenc dr., Winterberg Gyula, „Hiredetmény”, *Egyenlőség*, 1909. 28. évf. 7. szám, 4–5. o.; ¹⁷ K. S. „Betegápoló nővérek”, *Egyenlőség*, 1909. 28. évf. 7. szám, 4. o.; A témában további írásos és képi forrás található a Lajta Béla Virtuális Archívumban (www.lajtaarchiv.hu), Csáki Tamás szerkesztésében.



A LILA SZAKÁCSKÖNYV,

ami megváltoztatta a kóser konyhákat

A kóser étkezés a zsidó élet alapja, a kóser konyha vezetése jóval több, mint a megfelelő ételek előállítása. Többször írtunk már zsidó szakácskönyvekről – ezúttal egy olyat mutatunk be, ami a Rebbe személyes iránymutatásával született meg. **DÉNES ANNA ÍRÁSA**

*Nemcsak kenyérrel él az ember,
hanem mindazzal, ami létrejön az Örökkévaló parancsára, él az ember. (5Mózes 8:3.)*

AZ ÉTEL, AMIT MEGESZÜNK

A szent életű Ári (1534-72) tanította, hogy – mivel semmi nem képes Isten nélkül létezni – mindenben benne rejlik egy isteni szikra, és ha az ember valamit az isteni parancsok érdekében használ fel, akkor a benne rejlő szikrát kiszabadítja, és ezáltal magasabb szintre emeli. A mezericsi mágid, a Báál Sém Tov tanítványa szerint amikor az ember teste étel után vágyakozik, akkor valójában a lelke az, mely Isten mindenben benne rejlő szava iránt epedezik. Az éhségben a testünk egyik érzése materializálódik, ám ez valójában csupán annak a spirituális vágnak a kifejeződése, mellyel vágyakozunk az ételben rejlő isteni szikra kiszabadítása iránt. Az Álter Rebbe hozzátette: hogyan lehetséges, hogy az ember nem élhet meg az alacsonyabb rendű teremtmények: állatok, növények, ásványok nélkül? Ez azért van, magyarázta a rebbe, mert az étel Isten parancsát hordozza magában, és ezáltal élteti az ember testét. Ahogyan a falnak először a legmagasabban levő köve hullik le, és ezután a zuhan a legmélyebbre, ugyanúgy a legmagasabb rendű isteni szikrák is a fizikai világ legmélyére hullottak. Minél alacsonyabban van valami az élet létráján, annál magasabb spirituális szintről érkezett.

Az étel, amit megesszünk, húsunkká és vérünk-ké válik. Ebben az értelmezésben különösen fontos, hogy mi az, amit megesszünk, mivel az formálja a jellemünket, érzelmeinket és intellektusunkat is. Ezért is nagyon fontos, hogy a zsidók kóser konyhát vezessenek és csak kóser ételeket fogyasszanak. A Rebbe számára ez is az elsődleges és legfontosabb feladatok közé tartozott: a lehető legtöbb zsidó számára tudást és lehetőséget biztosítani a kóser betartására.

A KÓSER KONYHA-KAMPÁNY

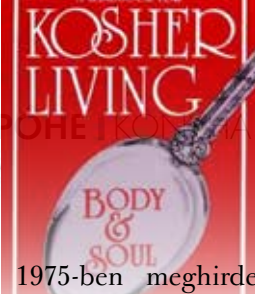
A Rebbe 1967-ben hirdette meg első micva kampányát, a tfilin-kampányt, és ezt számos más kampány követte, többek között az 1975 nyarán meghirdetett kóserkonyha-kampány. A micva kampányok célja az volt, hogy egy-egy kiemelkedő jelentőségű micvát minél széle-

sebb körben elterjesszenek: ismeretet nyújtsanak vele kapcsolatban, és lehetővé tegyék a betartását is. Az első tíz kezdő kampány közé tartozott a kóser, hogy



A szerzők a Rebbénél FORRÁS: JEM

életünk egyik legalapvetőbb tevékenységét, az evést is Isten parancsának megfelelően végezhesse a lehető legtöbb zsidó. Az elfogyasztott táplálék, mondta a Rebbe, egyrészt meghatározza, hogy milyen emberek vagyunk, másrészt pedig lehetőséget nyújt az ételek felemelésére. Hogy egy példával éljünk: egy uborka nem képes cedákát adni, vagyis adakozni, ám ha megesszük, akkor a testünk részévé válik, így amikor mi cedákát adunk, akkor annak már az uborka is a részese lesz. Ha a táplálkozásból nyert energiát az Örökkévaló parancsolatainak teljesítésére használjuk fel, akkor zsidó szempontból tudatosan táplálkozunk. Ezt azonban csak kóser élelmiszerek fogyasztásával tehetjük meg. A nem-kóser ételek örökre alsóbb spirituális szinten maradnak, és hiába is ennének meg őket, nem tudnánk felemelni őket magasabb spirituális szintre, hiszen elfogyasztásuk ellenkező az Örökkévaló akaratával.



Az 1975-ben meghirdetett kóserság-kampánnyal kapcsolatban a Rebbe így beszélt: „A tudósok írnak erről, és az ember is könnyen beláthatja igen egyszerű logikával, hogy az ember természete igen nagy mértékben függ az általa elfogyasztott ételtől és italtól, mivel azok az ember húsává és vérévé válnak. És mivel az ember személyiségjegyei követik azt, amit eszik, ha ragadozó állat húsát vagy vérét fogyasztja, akkor az a kegyetlenség személyiségjegyét adja át az embernek... Még ennél is inkább így van ez intellektuális szempontból: az, hogy mit eszünk, meghatározza a gondolkodásunkat... Ahhoz, hogy az ember elméje jól működjön, és elérje a legtisztább megértés fokát, a tápláléka nem lehet durva és kidolgozatlan, hiszen az befolyásolná az ember intellektuális képességeit... Amikor valaki felhagy a kóser étel-ital fogyasztásával, akkor nem-kóser személyiségjegyek alakulnak ki nála.”

Ezt követően a Rebbe arról beszélt, hogy az otthon kósersága többnyire a háziasszonyon múlik. A zsidó gondolkodásban a nő az „ákeret hábájit” – a ház oszlopa, akinek a felelőssége többek között családtagjainak táplálása, így a nőknek alapvető szerepük van a kóser táplálék biztosításában. „Ha az asszony úgy dönt, hogy az ételnek és italnak kósernek kell lennie, ezt a célt teljes mértékben el tudja érni mind az otthonán belül, mind pedig azon kívül. Ha kellemes attitűddel viszonyul a témához, akkor is sikerrel járhat, ha a férjének még fel kell ismernie a kóser háztartás fontosságát. De amikor hozzászoktatja őt [a férjét] a kóser konyhához, ahol minden étel és ital kóser, akkor az végül hatással lesz rá [a férjére], és átalakítja a személyiségét, a véleményét, az étvágyát, úgy, hogy végül még az otthonán kívül is csak kóser ételt fog enni...”

SEGÍTSÉG A KÓSER KONYHA MEGTEREMTÉSÉHEZ

A Rebbe ezek után gyakorlati segítséget is ígért. Ahogy a tfilin-kampányt tfilinrakó standok felállítása kísérte, a szombati gyertyák kampányát pedig péntekenkénti mécsesosztás, úgy a kóserkonyha-kampányt is gyakorlati, jelen esetben tudás- és pénzbeli segítségnyújtással kötötte össze: kis kézikönyveket nyomtattak és pénzalapot hoztak létre, melyből a konyha kóserolásából adódó költségek felét állták:

„Néhány zsidó egy bizonyos összeget adományozott abból a célból, hogy segíthessenek másoknak kóserrá tenni a konyhájukat. Lehet, hogy ki akarják kóserolni az edényeiket vagy újakat venni. Ennek költségei vannak. Bárki jelentkezhet egy rabbi ajánlásával... Ezek a zsidók alapot hoztak létre, mely a költségek felét állja.” – A Rebbe ezután felhívta hászidjai figyelmét arra, hogy milyen különleges micva ilyen módon segíteni a zsidókat a kóser konyhához, és arra is, hogy ha az alap elkezdene kiürülni, akkor újra és újra fel kell tölteni, hogy még többeknek segíthessenek a cél elérésében. A Rebbe arra kérte a követőit, hogy a helyzetnek megfelelően hirdessék mindenfelé ezt a lehetőséget. „Ha valaki, aki



eddig hiányt szenvedett, elhatározza, hogy kikóserolja a konyháját, és új edényeket vesz vagy a régieket teszi kóserrá, és két szettet vásárol, egy tejeset és egy húsosat, akkor fontos tudnia, hogy csak egy rövid üzenetre van szüksége a rabbijától. Az üzenetet leadhatják a titkárságon vagy a saját Chábád intézményükben, bárhol is vannak a világon...” A Rebbe ígéretet tett arra, hogy a kérvényeket a lehető legbizalmasabb módon fogják kezelni, és teljesítés után megsemmisítik őket, nehogy valaki szégyenkezzen később miattuk.

„Azért imádkozom, hogy mostantól minden zsidó kósert egyen és igyon... ez teszi a fejét, a véré, a húsát és a szerveit zsidóvá, és ez biztosítja, hogy a zsidó lélek tisztán ragyogjon. A kóser étel megtisztít, megszentel és különlegessé tesz minden zsidó testet és lelket, és általuk az egész világot. És ez hozza el az ígéret beteljesedését: »Ha betartjátok az Örökkévaló parancsolatait, a Messiás még a mai napon eljön.«”

A SPICE AND SPIRIT

Ebben a szellemben adták ki 1977-ben a *Spice and Spirit* (Fűszer és Lélek) című kóser szakácskönyvet, mely a mai napig a kóser könyvespolc meghatározó eleme. A könyv nemcsak recepteket tartalmaz, hanem a kóser konyha



alapvetéseit is, valamint egyéb segédanyagokat, például az ünnepek rövid magyarázatát is, azok számára, akik éppen csak ismerkednek a kóser konyha rejtelmeivel. A több száz oldalas kötet további érdekessége, hogy 14 asszony önkéntes munkájaként jött létre. Nem más inspirálta őket, mint a Rebbe kóserkonyha-kampánya. Úgy gondolták, hogy ízletes ételekkel könnyebben rá lehet vezetni másokat a kóser konyha szépségére és fontosságára. A Rebbe több ízben hangsúlyozta, hogy a kóser konyha nemcsak a zsidók testi, hanem lelki egészsége szempontjából is fontos, és ennek a szellemében született meg a szakácskönyv. „Nagyon kezdetleges volt, mindent kézzel írtunk le” – emlékezett vissza Esther Blau főszerkesztő. – „Semmiféle rend nem volt a receptek között, teljesen amatőr volt az egész. Gyűjtöttünk és teszteltünk, több száz receptünk volt.” Az ünnepekről és kóseriságról szóló részek megírásához egy rabbi segítségét is kérték. A receptekhez egy-egy rövid magyarázat vagy ajánlat is tartozik, és ahol szükségesnek ítélték – például a hámantáska vagy a bárchesz esetében –, ott rajzzal is illusztrálták az elkészítés módját.

Miután 1975-ben bemutatták a Rebbének és áldását kérték rá, meglepő választ kaptak. A Rebbe támogatta a kezdeményezést, ám arra kérte a szerzőket, hogy a

munkájukat tegyék igényesebbé, akár úgy is, hogy több pénzt áldoznak a kiadásra, és más, nem-kóser szakácskönyveket is tanulmányoznak. MÉRJÉK FEL a kínálatot, és hozzanak létre olyan kötetet, mely megállja a helyét az általános szakácskönyv-piacon. A szerzők ebből megértették, hogy a Rebbe sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít a művüknek, mint ők maguk tették, és újult erőkkel fogtak a munkához. A nagy mű végül 1977-re készült el, és az előző rebbe börtönből való kiszabadulásának ötvenedik évfordulóján tartott hászid összejövetelen mutatták be a Rebbének. A Rebbe igencsak elégedett volt az elkészült igényes, szép megjelenésű kötettel, és sok sikert kívánt hozzá.

A könyvet a következő években számtalan alkalommal adták ki, majd fel is újították, és így jött létre a ma is jól ismert „lila szakácskönyv”, a zsidó konyha nélkülözhetetlen alapműve. Az alap szakácskönyvet kétféle peszách kiadás teszi teljessé. Emellett ma már a kötet számára készített internetes honlapon és a hozzá csatlakozó Facebook-oldalon is olvashatják a recepteket az érdeklődők.

Ebből idézünk most egy receptet, úgy, ahogy az a könyvben is olvasható (az eredetiben természetesen angolszász mértékegységek szerepelnek, itt metrikus egységeket és Celsius-fokot használunk):

CSOKICSIPSZES KEKSZ



Nagyon finom akkor is, ha 22x33 centiméteres formában sütjük meg, és kockákra vágjuk.

1 pohár margarin, megpuhítva

¾ pohár cukor

¾ pohár barna cukor

1 kk. vaníliakivonat

2 tojás

2 ½ pohár liszt

1 kk. sütőpor

170 g csokicsipsz

MIT HASZNÁLJUNK HOZZÁ:

sütőlemez

MENNYISÉG:

4 tucat keksz

Melegítsük elő a sütőt 180 fokra.

Egy nagy keverőtálban keverjük krémesre a margarint a cukorral. Adjuk hozzá a vaníliát és a tojásokat egyesével, és minden tojás után keverjük el alaposan. Keverjük össze a lisztet és a sütőport, és adjuk a keverékhez. Keverjük addig, amíg összeáll a tészta, ekkor adjuk hozzá a csokicsipszet, és keverjük addig, amíg egységesen eloszlik a tésztában.

Kanalanként sütőlemezre adagoljuk a tésztát, a kis kupacok között nagyjából öt centiméternyi távolságot hagyunk. 13-15 percen át sütjük, míg a kekszek alja egy egészen picit megbarnul, a tetejük pedig egy kissé még puha. A kekszek még keményednek, miután kivesszük őket a sütőből.

ANTISZEMITA SZERVEZET-E A BLACK LIVES MATTER?

A George Floyd brutális meggyilkolását követő erőszak- és gyújtogatási hullám egy alapvetően békés tüntetéssorozat „mellékterméke” volt, amelyet nagyrészt a feketékkel szembeni igazságtalanságok ellen joggal fellépő Black Lives Matters kezdeményezett. A #BLM-nek azonban van egy kevésbé ismert, sötét oldala is. SERES LÁSZLÓ ÍRÁSA

#BlackLivesMatter – hirdetik transzparensen és plakátokon, tüntetéseken és pólókon, és ezen persze nincs mit vitatni: ahogy George Floyd szörnyű halála és sok más, afroamerikaiakkal szembeni rendőri erőszak példája is mutatja, természetes, hogy a feketék élete számít – ahogy mindenki másé is. A szervezet neve mindenestre azt sugallja, hogy a rendőri erőszaknak áldozatul eső feketék sorsa minden esetben a bőrszínükkel függ össze, hiszen állítólag máig „szisztematikus” a társadalmi elnyomatásuk.

Aztán hamar kiderült, hogy

**vannak fekete életek, amelyek számítanak,
és vannak, amelyek nem.**

Napokkal a Floyd-gyilkosság után a Missouri állambeli St. Louisban utcai randalírozók lelőtték David Dorn nyugalmazott rendőrkapitányt, aki barátja zálogboltját próbálta védeni az erőszakos fosztogatóktól. A CBS beszámolója szerint „a meglőtt rendőr hosszú percekig még életben volt, a járdán feküdt, de senki sem segített neki, nem ment oda hozzá, a mentőket a videó készítője értesítette”, és, tegyük hozzá: David Dornból valamiért nem lett az antirasszista harc hőse, mint Floydból.

A közbeszéd az amúgy is politikai korrektség sújtotta Egyesült Államokban rohamtempóban változik a még kevesebb szólásszabadság irányába. A tüntetések üzenetei és maguk a tüntetők valójában nem bírálhatók, a bírálók nagyon hamar megkapják az érzéketlenség vagy a néha nem is olyan bűjtatott rasszizmus vádját. A BLM-szervezte demonstrációk körei nem egyszer élnek a fehér büntudat keltésével, még évtizedekkel a szegyenletes szegregáció megszűnése, a polgárjogi törvények elfogadása, a feketék társadalmi mobilitását, középosztályuk megerősödését lehetővé tevő multikulturális társadalom létrejötte után is.

Így történhetett meg, hogy lemondani kényszerült posztjáról a Philadelphia Inquirer c. lap főszerkesztője, mivel *Az épületek is számítanak* címmel számoltak be a vandál pusztításról, a The New York Times pedig úgy érezte,



NÉVJEGY

SERES LÁSZLÓ

- SZÜLETETT: 1963
- FOGLALKOZÁSA: újságíró, publicista, a Neokohn főszerkesztője
- CSALÁD: két gyermek apja

bocsánatot kell kérnie, amiért véleményrovatában egy republikánus szenátor katonai fellépést sürgethetett az erőszak ellen (a rovatvezető végül távozott is). Azt pedig, hogy a hála nem politikai kategória, a nemzetközi antiszemitizmust monitorozó Anti-Defamation League vezetője tapasztalhatta meg: hiába rakott ki Jonathan Greenblatt a Twitteren egy, a Floyd-gyilkosság után a fekete közösséggel szolidáris, a „szisztemikus igazságtalanságot és egyenlőtlenséget” ostromozó közleményt, sorozatban kapta meg válaszul, hogy ezek „üres szavak”, foglalkozzon inkább a palesztinokkal, az ADL ne küldjön (!) amerikai rendőröket tréningre a rasszista Izraelbe, különben is, a cionizmust, és így az apartheidet támogatják.

Legkésőbb ezen a ponton világossá válhat, hogy ha van „szisztemikus” gond ebben a „rendszerben”, az a BLM-szervezők és hozzájuk többé-kevésbé kapcsolódó aktivisták egy részének Izrael- és zsidóellenes előítélete, az ezerszer hallott és még többször megcáfolt konspirációs és rasszizmus-vádak ismételt előkerülése.

*Azt még talán lehetne véletlennek tekinteni, hogy Los Angelesben kóser, illetve zsidó tulajdonú boltokat is kifosztottak, azt azonban már kevésbé, hogy a Beth-El imaházra „Free Palestine” és „F*ck Israel” feliratot festettek, megrongálták a Baba Sale zsinagógát, de még Raoul Wallenberg szobrát is lefújták graffitivel.*

Mindez nem új keletű probléma, éppen az ADL nevezett elnöke tette világossá egy 2016-os olvasói levelében, hogy bár kiállnak a feketéket érő rasszizmus ellen, a szervezet nem támogatja a BLM-et, nincs hivatalos kapcsolatuk „aktivisták azon csoportjával, akik állításuk szerint tagjai ennek a kezdeményezésnek”, és tudatában vannak annak, hogy a BLM-vezetők egy kis része támogatott Izrael-ellenes, bojkottpárti és esetenként antiszemita álláspontokat.

Nem a semmiből jött elő az sem, hogy a mostani BLM-tüntetések felbukkant a „Palestinian Lives Matter” szlogen is, emlékeztetve a sok évtizedes „cionista területfoglalásra”, egyben párhuzamot vonva a Floyd-gyilkosság és egy jeruzsálemi autista palesztin fiatalember, Iyad Halak tragikus lelövése között. Az országos BLM-tüntetésekhez csatlakozó Izrael-ellenes BDS bojkottmozgalom állásfoglalásában hangsúlyozta: „Ahogy az izraeli megszálló csapatok arra szolgálnak, hogy a palesztinellenes apartheid-rendszert tovább erősítsék, úgy az USA rendőri erői azt a célt szolgálják, hogy az amerikai fehérek domináns hatalmi helyzetét, privilégiumait erősítsék.”

Mint azt Philip Carl Salzman cikke („Where Does Black Lives Matter’s Anti-Semitism Come From?”) a Gatestone Institute oldalán megállapítja, a BLM antiszemitizmusa az úgynevezett interszekcionalitás elméletből eredeztethető: minden elnyomás minden más elnyomással összefügg, a feketéké a palesztinokkal is (dacára annak, hogy a palesztinok sose voltak rabszolgák, és esetükben véletlenül sem beszélhetünk múltbéli faji üldöztetésről).

A 2016-os írás apropója a BLM platformja volt, amely szerint „Izrael apartheid állam, amely diszkriminációt alkalmaz a palesztin néppel szemben”, Amerika pedig segédkezet nyújt ehhez a „genocídiumhoz”. Ezzel a BLM kizárólag egy külföldi államot tüntetett ki kritikus figyelmével, történetesen pont a zsidót. Talán azért, mert meggyőződésük szerint az izraeliek is

segítik a feketék, nők és sérültek (!) elnyomását szerte a világban.

Ugyancsak még 2016-ban hívta fel a figyelmet Alan Dershowitz arra, hogy más radikális szervezetekhez hasonlóan (MoveOn, CodePink, Occupy Wall Street) a BLM is eltanácsolja Izrael barátait a mozgalomban való részvételtől, és elvárja aktivistáitól, hogy tagadják meg a zsidó állam és a cionizmus támogatását. A St. Louis-i Susan Talve-nak anno az arcába is mondták, hogy Izrael melletti kiállása összeférhetetlen BLM-beli antirasszista munkájával. Ugyanabban az évben a BLM aktivistái is közreműködtek egy chicagói meleg rendezvény szétverésében, mivel azon egy izraeli meleg csoport is részt vett – emlékeztetett Dershowitz, és felhívja a figyelmet: ezeknek a szélsőséges szervezeteknek nem Izrael gázai vagy ciszjordániai cselekedeteivel van gondja, hanem Izrael létével.

A DiscoverTheNetworks honlap részletesen feltárta a BLM hátterét. Eszerint a #BlackLivesMatter 2013-ban a hírhedt Fekete Párducokat példaképüknek tekintő radikális marxista forradalmárok alapították, hogy felhívják a figyelmet a feketékkel szembeni rendőri erőszakra. Ugyanakkor kezdettől fogva magát Amerikát tartották „rasszista, szexista, homofób” nemzetnek, és ugyancsak kezdettől fogva beszéltek az afroamerikaiak „rendszeres” elnyomásáról, fegyvert örömmel használó fehér rendőrökről, akik direkt, rasszizmusból ölnek időnként feketéket. Differenciálatlan, szélsőséges, fehér-és rendőrellenes retorikájuk nemcsak azt érte el sok helyütt, hogy az intézkedő rendőrök sok városban testkamerát kaptak (ezen nincs is kivétel), de azt is, hogy

a rendőrök sok helyen elbizonytalanodak, nem intézkedtek, ahol pedig sürgős rendőri beavatkozásra lett volna szükség, ez az ún. „Ferguson-hatás”.

2015-ben a BLM egyik alapítója, Patrisse Cullors is részt vett egy tíznapos körúton a „megszállt Ciszjordániában” (Júdea és Szamária), amit azzal a céllal szerveztek, hogy párhuzamot vonhassanak az izraeli palesztinok és az amerikai feketék sorsa között. Nem csoda, hogy még abban az évben ezer másik aláíróval együtt ő is kezdeményezte „Palesztina felszabadítását”, Izrael gázai „mészárlásainak” és „telepes kolonializmusának” leállítását, és felhívták a fekete szervezeteket, hogy támogassák az Izrael-ellenes bojkottmozgalmat. Egy évre rá hivatalos BLM-delegáció is ellátogatott Izraelbe, hogy szolidaritásukról biztosítsák a palesztin „ellenállókat” (és mint írják: „és más bennszülött közösségeket”) a cionizmus, a rasszizmus, a kapitalizmus, az imperializmus elleni „globális harcukban.”

Azt a jelzöt valamiért hiába is keresnénk a nyilatkozatban, hogy a palesztinok „erőszakmentes” harcát támogatnák – de ez csak a véletlen műve lehet.

A csodálatos tűzoltás

DÉNES ANNA MESÉJE

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR EZRA

Az Álder Rebbe csodatevő rabbi hírében állt. Éveken át járta Fehéroroszországot és ott segített, ahol szükség volt rá. Egy ilyen útján egy kisvároshoz ért. Két-három napja lehetett ott, amikor tűz ütött ki, nem messze attól a fogadótól, ahol megszállt. A tűzoltók azonnal a helyszínre siettek, de akárhogy küzdöttek is, sehogy sem tudtak megbirkózni a lángokkal, sőt hiába vezényelték ki a katonákat is, az sem bizonyult elegendőnek. Ráadásul hatalmas szél is kerekedett, féltő volt, hogy lángra kapnak a környékbeli házak.

Néhányan a rebbéhez siettek, és beszámoltak neki a veszedelemről. Ő egy percet sem késlekedett. A házhoz érve megállt, botjára támaszkodott, és rezzenéstelen arccal a tűzbe bámult. Hirtelen elállt a szél és a tűz is kezdett csillapodni. Hatalmas sóhaj szakadt ki a város lakóiból. A rebbe a szemük láttára tett csodát, megmenekültek!

A katonák visszamasíroztak a kaszárnyába, és elmesélték a kapitánynak, amit láttak. A kapitány azonnal a rebbéért küldetett. Amikor megérkezett, nagy tisztelettel fogadta, és azt kérdezte tőle: „Rabbi, te talán a szent életű Báál Sém Tov fia vagy, hogy ilyen csodát tettél?” – „Ha úgy vesszük, igen” – felelte a rebbe. – „A tanítványának a tanítványa vagyok”.

A kapitány kiment, és egy nagy, bőrkötéses könyvet hozott be. „Ez az apám naplója. Ő is katona volt. Egyszer Mezibusban állomásozott a csapatával, ahol a Báál Sém Tov is lakott. Már jó ideje ott töltötték a napjaikat, de a feleségéről hetek óta semmi hírt nem kapott. Aggódni kezdett. A társai azt tanácsolták neki, hogy látogassa meg a szent életű rabbit, aki ebben a városkában lakik. Csodatevő hírében áll, bizonyosan segít majd rajta.”

Az Álder Rebbe érdeklődéssel hallgatta a kapitány szavait. Ő pedig így folytatta a történetet: „Apám úgy határozott, hogy nincs vesztenivalója, meglátogatja ezt a különleges embert, hátha tőle hírt kap majd szeretett feleségéről. Küldöncöt menesztett a Báál Sém Tovhoz, és azt tudakolta, hogy mikor tudja őt fogadni. Legnagyobb megrökönyödésére a rabbi azt üzenté vissza, hogy nem ér rá, túlságosan sok a dolga. Apám igazán felbőszült. Visszaüzent, hogy a katonáit bekvártélyozza a zsidók házaiba, és a zsidóknak kell majd étellel, itallal és hálóhellyel ellátniuk őket. Ennek a fele sem volt tréfa! A mezibusi zsidók a város legszegényebb lakói közé tartoztak, dehogyan engedhették meg maguknak, hogy még katonákat kvártélyozzanak be hozzájuk!”

Az Álder Rebbe még mindig hallgatott, a kapitány pedig tovább beszélt: „A küldönc végül azzal az üzenettel tért vissza, hogy bár a Báál Sém Tov rendkívüli módon elfoglalt, mégis fogadja a kapitányt. Apám meg is érkezett időben. Mielőtt azonban belépett volna a

rabbihoz, egy tükröt pillantott meg átellenben, a falon. »Vetek még egy pillantást magamra, hogy lássam, rendben van-e a ruházatom« – cikázott át a kapitány agyán a gondolat. Belenézett a tükörbe, ám visszahőkölt attól, amit látott. Ahelyett, hogy saját magát látta volna benne, egy ismerős utcát pillantott meg. A kapitány hirtelen rádöbbsent, hogy a saját otthona előtt áll. Kinyílt az ajtó, és apám a feleségét látta. Mintha csak a válla fölött átpillantott volna, látta, hogy levelet ír, méghozzá neki, a férjének! Azt is látta, mi van a levélben: az asszony elnézést kért, hogy ily sokáig nem adott magáról hírt, de nagyon elfoglalt volt, ugyanis fiuk született. »Nagyon várunk mind a ketten, gyere haza minél hamarabb, hogy meglásd a fiadat« – olvasta apám a tükörben látható levélben. Határtalan volt az öröme. Rohant vissza az állomáshelyre és íme: levél várta őt az asztalán, az, melyet a Báál Sém tov tükrében látott! Én vagyok az a fiú, aki akkor született”.

„Most pedig, szent életű rebbe, áldj meg engem!” – fejezte be mondandóját a kapitány. Az Álder Rebbe pedig a következőket mondta neki: „Legyél jó a zsidókhöz, és a Mindenható megáld téged, ahogy a Tórában olvashatjuk: »Azok, akik téged áldanak, maguk is áldottak lesznek.«” Ezzel elváltak, és az Álder Rebbe még aznap útra kelt, hogy máshova is elvigye a Tóra üzenetét.



Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

A színvonalas idősothon képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.



Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója



Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója



Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség, önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok országszerte,
- » a szabadidő hasznos eltöltésének sokszínűsége közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének lehetősége.

Jöjjön, nézzen be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fenti képek marketingcéllú hozzátételhez a jogosultak előzetesen írásbeli engedélyükkel hozzájárultak.



SUN & FUN & JUNIOR

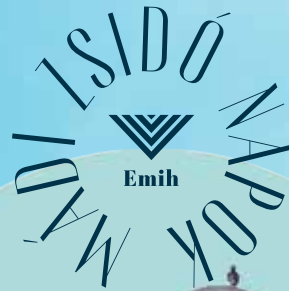
ÚJ HELYSZÍNEEN! TÖBB KOROSZTÁLYALI!

Regisztrációs határidő: 2020.07.03.
Jelentkezés: sunandfun@zsido.com

07.20-08.28.

Hétfőtől - csütörtökig 9:00-16:30-ig
Péntekenként 9:00-15:30-ig

2020. július 3 - 5.



5. MÁDI ZSIDÓ NAPOK

Jelentkezés: + 36 30 396 9020 / info@obudaizsinagoga.hu

A program a Mazsók támogatásából valósul meg.

